

MEDČASOVNA PRIMERJALNA ANALIZA ČEZMEJNIH STIKOV IN PERCEPCIJ PREBIVALCEV MONOŠTRA O MADŽARSKI IN SLOVENIJI

Renata Mejak

I. Medčasovna analiza čezmejnih stikov prebivalcev Monoštra s sosednjo Slovenijo

Uvodna pojasnila

Raziskava "Medčasovna analiza čezmejnih stikov in pogledov prebivalcev Monoštra na sosednjo Slovenijo" je sestavina projekta "Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Szentgotthárd/Monošter" in hkrati del mednarodnega projekta "Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru (primerjalna analiza elementov narodnostne identitete na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske)".¹ Projekt je zasnovan kot longitudinalna in primerjalna raziskava.

Pričujoča raziskava preučuje čezmejne stike prebivalcev Monoštra v dveh časovnih točkah, in sicer v letu 1992 in v letu 1994. Tovrstni metodološki pristop utemeljujejo zgodovinske spremembe, ki potekajo sicer sočasno, vendar pa tudi nekoliko različno, na Madžarskem in v Sloveniji. Podatke o čezmejnih osebnih stikih prebivalcev Monoštra s sosednjo Slovenijo smo zbrali s pomočjo vprašanj o frekvenci čezmejnih potovanj in o namenu potovanj v Slovenijo.

Podatki za prvi del raziskave (vzorec A) so bili zbrani junija in julija 1992 v Monoštru s pomočjo anketnega vprašalnika na reprezentativnem vzorcu prebivalcev Monoštra. Zbiranje podatkov so opravili anketarji, ki so bili za to delo usposobljeni na posebnem seminarju. Razgovori na terenu so potekali v slovenskem in madžarskem jeziku. Respondenti so se sami izbirali jezik pogovora z anketarjem.

V letu 1992, ko so potekali intervjuji s prebivalci Monoštra so na Madžarskem nastajale prve izkušnje z večstrankarsko parlamentarno demokracijo, s tržnim gospodarstvom in z uveljavljanjem pravne države.

V življenju prebivalcev obmejnega kraja Monoštra in celotnega Porabja je predstavljal neovirano prestopanje državne meje eno od najbolj evidentnih pozitivnih demokratičnih sprememb. Neomejene možnosti za čezmejne stike s Slovenijo (h krep-

¹ Projekt poteka od leta 1989 na Inštitutu za narodnostna vprašanja, vodja projekta je prof. dr. Albina Nečak Luk.

tví teh stikov je bistveno prispevalo odprtje novega meddržavnega mejnega prehoda v Porabju)² in z Avstrijo so bistveno spremenile podobo Monoštra, ki se je iz dokaj puščobnega in zaspanega obmejnega mesta spremenil v živahno trgovsko in turistično mesto.

Podatki za drugi del raziskave (vzorec B) so bili pridobljeni s pomočjo pisne ankete (vsebovala je izbor najpomembnejših vprašanj iz obširne ankete iz leta 1992 in nekaj novih aktualnih vprašanj), ki so jih anketiranci sami izpolnili. Vrnjenih je bilo 129 izpolnjenih in uporabnih vprašalnikov (t.j. približno 21 %).

Kljub relativno nizkemu številu vrnjenih anket je mogoče opraviti zadovoljive primerjave med dvema časovnima točkama, ker ni prišlo do sistematičnih izkrivljanj, glede na demografsko strukturo respondentov (etnična pripadnost, starost, izobrazba).

V času druge meritve (leta 1995) je bilo že očitno, da je tranzicija na Madžarskem (t.j. prehod iz prejšnjega socialističnega sistema v sodobno politično, pravno in gospodarsko ureditev, po vzoru razvitih evropskih držav) dolgotrajen in zahteven proces, ki prinaša prebivalstvu nepričakovane težave in številne odrekanja.

Težave prehoda v tržno gospodarstvo so prizadele tudi prebivalce Monoštra (najbolj razvidne oblike teh težav so nezaposlenost, visoka inflacija, zmanjšanje pravic iz zdravstvenega in socialnega varstva, uvedba šolnin, spošni padec življenjskega standarda, itd.). Te pojave so nedvomno, v večji ali manjši meri, občutili tudi naši respondenti v Monoštru.

Tabela 1: Narodnostna struktura respondentov.

leta 1992	MADŽARI %	"MADŽARI" %	SLOVENCİ %	DRUGI %
Vzorec A N = 602	65,1 N = 392	12,5 N = 75	21,3 N = 128	1,2 N = 7
Vzorec B N = 129	57,4 N = 74	13,2 N = 17	27,1 N = 35	2,3 N = 3

Iz tabele 1 je razvidno, da so respondenti razvrščeni v naslednje kategorije po etnični pripadnosti:

MADŽARI - homogena skupina respondentov, ki so se opredelili kot Madžari,

"MADŽARI" - po določenih kazalcih smo predvidevali, da so respondenti te skupine slovenskega porekla,

SLOVENCİ - respondenti, ki so se opredelili kot Slovenci, ali kot Slovenci in Madžari hkrati, ali kot Vendi,

DRUGI - v to kategorijo so zajeti maloštevilni Nemci, Romi in respondenti, ki se niso narodnostno opredelili.

² Novi mejni prehod Martinje-Gornji Senik je bil odprt leta 1992.

Prebivalci Monoštra in obiskovanje sosednje Slovenije

Podoba o Slovenij, Slovencih in o življenju čez mejo je nastajala pri prebivalcih Monoštra iz različnih virov (osebne izkušnje, radijske in TV oddaje, časopisi, knjige, kulturne prireditve, pripovedovanje drugih o Sloveniji, itd.). Med različnimi viri (v okviru naše raziskave so anketiranci ovrednotili 14 različnih virov) so prebivalci Monoštra najpomembnejšo vlogo pri oblikovanju pogledov na sosednjo državo, namenili neposrednim osebnim izkušnjam, ki so jih pridobili z živim stikom z življenjem in ljudmi v Sloveniji.

Do enakih ugotovitev smo prihajali tudi v okviru preučevanj čezmejnih stikov prebivalcev Lendave, ki so prav tako na prvo mesto postavili osebne stike in izkušnje pri oblikovanju podobe o sosednji Madžarski.

Kljub sorodnosti pogledov na pomen osebnih izkušenj pri spoznavanju sosednje dežele, so bile razmere v minulih desetletjih za prebivalce Monoštra pri navezovanju čezmejnih osebnih stikov, docela različne kot možnosti Lendavčanov.

Znano je, da je hladnovojna napetost po letu 1948, poleg številnih negativnih posledic, presekala in za daljše obdobje zavrla naravno povezovanje in sodelovanje obmejnih krajev ob Rabi in Muri. V 60. letih so se razmere postopno izboljševale ob meji, vendar intenzivneje šele v 70. letih. Docela neovirani in spontani dvostranski stiki med Madžarsko in Slovenijo (v 60. in 70. letih je bil pogostejši obmejni promet iz Slovenije na Madžarsko, v obratni smeri je bilo potovanje povezano s številnimi administrativnimi zapleti) so se utrdili šele v letu 1989, ko so Madžari podrli žične ovire ob svoji meji in dopustili dostop v obmejne kraje Porabje brez posebnih dovolilnic.

Pomemben preobrat v življenju prebivalcev ob slovenski - madžarski meji nastane z odprtjem meddržavnega mejnega prehoda Martinje - Gornji Senik leta 1992. S tem so se tudi za prebivalce Monoštra znatno izboljšale možnosti za čezmejna potovanja in za oživitve stikov s sosednjo Slovenijo (oddaljenost Monoštra do novega mejnega prehoda je le 18 km).

Promet med Slovenijo in Monoštrom se odvija z osebnimi prometnimi sredstvi, javni promet z avtobusi še ni vpostavljen, ker po predvidevanjih (in na podlagi nekaterih minulih izkušenj) ne bi bil donosen. Sedanje slabe prometne povezave še vedno zmanjšujejo možnosti prebivalcev obmejnih krajev v Prekmurju in v Porabju za pogostejše stike in za boljše medsebojno spoznavanje.

Tabela 2: Odgovori na vprašanje Kako pogosto obiskujete sosednjo Slovenijo v dveh časovnih točkah.
(Leta 1991 N = 602, leta 1995 N = 129)

Pogostost obiskov	leto	MADŽARI %	"MADŽARI" %	SLOVENCİ %	DRUGI+ b.o %	SKU PAJ %
večkrat v tednu	1992	0,5	0,0	2,3	0,0	0,8
	1995	1,4	0,0	2,9	0,0	1,6
večkrat na mesec	1992	3,6	2,7	10,2	0,0	4,8
	1995	2,7	0,0	8,6	0,0	3,9
2-3 krat na leto	1992	24,5	45,3	36,7	28,6	29,7
	1995	29,7	41,2	34,3	33,3	32,6
naključno	1992	46,7	37,3	41,4	42,9	49,9
	1995	52,7	47,1	45,7	33,3	49,6
nikoli	1992	24,7	14,7	9,4	28,6	20,3
	1995	13,5	11,8	8,6	33,3	12,4

Iz razpredelnice je razberemo, da so se respondenti v večjem številu razvrstili le v tri kategorije, in sicer v obeh časovnih točkah (t.j. leta 1992 in 1995):

1) Najštevilnejša je skupina, ki potuje v Slovenijo naključno. V tej skupini prednjačijo Madžari, ostali respondenti ("Madžari", Slovenci in Drugi) zaostajajo za njimi.

2) Drugo najštevilnejšo skupino sestavljajo respondenti, ki potujejo 2 - 3 krat letno v Slovenijo. Najštevilnejši so v tej skupini "Madžari" in Slovenci.

3) V tretjo najštevilnejšo kategorijo so se uvrstili respondenti, ki nikoli ne potujejo v Slovenijo. Največ je v tej skupini pripadnikov skupine Drugi (28,6 in 33,3 %) in Madžarov (24,7 in 13,5 %). Slovenci so se le v manjšem številu uvrstili v skupino, ki nikoli ne obišče sosednjo državo Slovenijo.

Ko primerjamo tri najštevilnejše kategorije z vidika dveh časovnih obdobj (leta 1992 in 1995) ugotovimo, da število potovanj (2 - 3 krat letno in naključno) narašča, hkrati pa število respondentov, ki nikoli ne potujejo v Slovenijo upada (leta 1992 je bilo skupno število respondentov, ki nikoli niso obiskali Slovenije 20,3 %, v letu 1995 pa le 12,4 %).

Nedvomno je porast števila potovanj v Slovenijo v zadnjih letih povezano z neoviranim prestopanjem državne meje, z odprtjem mejnega prehoda v Porabju in z dobrimi sosedskimi odnosi med Slovenijo in Madžarsko. Vendar so nekateri zaviralni dejavniki (kljub prehodu v demokratični parlamentarni sistem na Madžarskem), ki nevpodbudno vplivajo na pretok ljudi čez mejo, še vedno prisotni (pomanjkanje javnega prevoza, gospodarske težave na Madžarskem, relativna oddaljenost od mejnega prehoda od Monoštra, itd.).

Etnična pripadnost obiskovalcev Slovenije kaže, da glede števila obiskov prednjačijo Slovenci (v okviru kategorije "večkrat na mesec" je leta 1992 korelacija 2.8) in "Madžari" (leta 1992 je v okviru kategorije "2 - 3 krat na leto" korelacija 2.5).

Na podlagi teh podatkov sklepamo, da na pogostost čezmejnih potovanj prebivalcev Monoštra, vzpodbujevalno vpliva razumevanje slovenskega jezika ali domačega narečja, kakor tudi sorodstvene in prijateljske vezi med prebivalci obmejnih krajev Slovenije in Madžarske.

Madžari manj pogosto obiskujejo Slovenijo (verjetno tudi zaradi komunikacijskih težav), hkrati med njimi najdemo največ oseb, ki še nikoli niso bili na obisku v Sloveniji (korelacija je leta 1992 v tem primeru 2.0).

Razvrstitev respondentov po starosti kaže, da starost respondentov ne vpliva izrazito na število potovanj v Slovenijo. Pomembnejše razlike med številom potovanj in starostnimi skupinami ne nastopajo. Opazni pa so trendi, naraščanja števila potovanj v Slovenijo zlasti pri srednji generaciji (od 30 - 50 let), pri mladih do 30 let kakor tudi pri starejših (nad 50 let) prebivalcih Monoštra.

Ko povežemo število obiskov z izobrazbeno strukturo respondentov ugotovimo, da z višjo stopnjo izobrazbe narašča tudi število potovanj v Slovenijo.

Primerjave števila čezmejnih osebnih stikov prebivalcev dveh obmejnih mest Monoštra in Lendave kažejo, da so Lendavčani v pogledu potovanj na Madžarsko izrazito v prednosti, (številni med njimi potujejo večkrat mesečno in večkrat tedensko v sosednjo Madžarsko) in le redki posamezniki še niso nikoli obiskali Madžarske.³ Prebivalci Monoštra močno zaostajajo za Lendavčani, saj potujejo manj pogosto v Slovenijo (največkrat naključno, večkrat mesečno pa le v manjšem številu, večkrat tedensko pa le izjemoma posamezniki), hkrati pa so med njimi v znatnem številu respondenti, ki še niso bili nikoli na obisku v sosednji Sloveniji (v letu 1995 le 1,8 % anketiranih Lendavčanov nikoli ni bilo na Madžarskem, v istem letu pa kar 12,4 % anketiranih prebivalcev Monoštra še nikoli ni bilo na obisku v Sloveniji).

Sklepamo, da ima, poleg posebnih zgodovinskih okoliščin (neovirano prehajanje državne meje je omogočeno prebivalcem šele nekaj let), neugodnih gospodarskih razmer na Madžarskem, pomemben vpliv na frekvenco potovanj tudi geografska lega Monoštra. Relativno oddaljenost slovensko - madžarskih mejnih prehodov od Monoštra (Gornji Senik - Martinje je oddaljen od Monoštra 18 km, Hodoš - Bajánsenye pa 30 km) in odsotnost večjega mestnega naselja v bližini slovensko - madžarske meje, lahko predstavlja oviro za prebivalce Monoštra pri odločanju za potovanja v Slovenijo.

Geografska lega mesta Lendave je glede potovanj Lendavčanov na Madžarsko znatno ugodnejša (madžarsko - slovenska meja je oddaljena od središča mesta le 3 km, v bližini meje na madžarski strani pa se nahaja hitro se razvijajoče trgovsko - turistično mesto Lenti, ki privablja številne obiskovalce čez mejo).

Pri presojanju pomena geografskih okoliščin na število čezmejnih potovanj prebivalcev Monoštra, ne smemo prezreti dejstva, da se v neposredni bližini Monoštra nahaja mednarodni mejni prehod (Rábafűzes - Heiligenkreutz), ki zaradi enostavnega dos-

³ Podrobneje o tem Renata mejak, Čezmejni stiki prebivalcev Lendave s sosednjo Madžarsko, Razprave in gradivo 28, INV Ljubljana 1995, stran 65-86.

topa ustreza interesom številnih obiskovalcev iz Monoštra. O tem priča vsakodnevni gost potniški promet v obe smeri na madžarsko - avstrijski meji.

Namen potovanj prebivalcev Monoštra v Slovenijo

Anketirani prebivalci Monoštra so lahko izbirali (leta 1992 in 1995) med desetimi različnimi cilji potovanj v Slovenijo. Izbirali so lahko več odgovorov.

Izsledki o namenu potovanj naših respondentov v Slovenijo pomembno dopolnjujejo zbrane podatke o številu potovanj v Slovenijo.

Tabela 3: Odgovori na vprašanje o namenu obiskov v Sloveniji v dveh časovnih točkah.

(Leta 1992 N = 602 Leta 1995 N = 129)

Namen potovanj	leto	MADŽARI %	"MADŽARI" %	SLOVENC %	DRUGI + b.o %	SKU PAJ %
obisk sorodnikov	1992	11,7	37,2	51,6	57,1	23,9
	1995	14,9	35,3	51,4	66,7	28,7
prijatelji, znanci	1992	18,9	20,0	38,3	0,0	22,9
	1995	21,6	23,5	22,9	0,0	21,7
nakupo.	1992	56,6	56,0	56,3	14,3	56,0
	1995	48,6	52,9	42,9	33,3	47,3
gostinski lokali	1992	2,6	5,3	6,3	0,0	3,7
	1995	2,3	0,0	0,0	0,0	2,3
šport	1992	19,6	9,3	14,8	14,3	17,3
	1995	10,8	23,5	14,3	0,0	13,2
knjigarne	1992	0,3	1,3	2,3	0,0	0,8
	1995	2,7	0,0	0,0	0,0	1,6
kulturne prireditve	1992	11,0	8,0	12,5	14,3	11,0
	1995	6,8	11,8	11,4	0,0	8,5
pokopališča	1992	1,8	8,0	3,9	0,0	3,8
	1995	1,4	5,9	5,7	0,0	3,1
zdravstv. ustanove	1992	0,3	2,7	0,8	0,0	0,7
	1995	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
kopališča	1992	9,7	9,3	7,0	0,0	9,0
	1995	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Med desetimi cilji so respondenti, ne glede na etnično pripadnost, v največjem številu navedli kot cilj potovanje v Slovenijo nakupovanje, in sicer v obeh časovnih točkah (leta 1992 in 1995).

Odgovori anketiranih zrcalijo realno stanje, t.j. v ospredju zanimanja so raznovrstni nakupi, ob tem pa prihajajo do veljave še drugi interesi, kot je obiskovanje sorodnikov, prijateljev, znancev, šport, itd.

Iz podatkov razberemo, da je bilo nakupovanje anketirancev v letu 1992 intenzivnejše kot v letu 1995. Sklepamo, da so vzroki za nazadovanje na tem področju poslabšane gospodarske razmere na Madžarskem (porast nezaposlenosti, inflacija, rast življenjskih stroškov, nizka kupna moč prebivalstva, itd.)

Drugo pomembnejše mesto v vsebinski strukturi potovanj v Slovenijo zavzemajo obiski sorodnikov. Najpogosteje obiskujejo sorodnike v Sloveniji (Prekmurju) Slovenci in "Madžari". Vendar obiskovanje sorodnikov ni omejeno le na Slovence in na respondente s slovenskim poreklom ("Madžari"). Podatki kažejo, da ima tudi skupina, ki se legitimira kot Madžari sorodstvene vezi v Prekmurju. V letu 1995 je 14,9 % respondentov iz te skupine obiskalo sorodnike v Sloveniji.

Na podlagi dokaj pogostih obiskov sorodnikov v Sloveniji sklepamo na željo respondentov po ohranjanju in negovanju skupnih tradicij, sorodnih kulturnih vzorcev, družinskih in jezikovnih vezi.

Dobre sosedske odnose prebivalcev ob slovensko - madžarski meji dokazujejo razmeroma pogosti obiski prijateljev in znancev v Sloveniji. Iz podatkov razberemo, da imajo vsi respondenti, ne glede na etnično pripadnost, prijatelje in znance v Sloveniji.

Med ostalimi cilji potovanj v Slovenijo je vredno omenbe še šport (v obiskovanju športnih prireditev prednjačijo v letu 1992 Madžari, leta 1992 pa zlasti "Madžari" in Slovenci) in obiskovanje kulturnih prireditev. Za kulturno dogajanje izkazujejo več zanimanja "Madžari" in Slovenci, t.j. respondenti, ki z razumevanjem slovenskega jezika nimajo (oziroma nimajo večjih) težav.

Kljub nekoliko večjemu zanimanju "Madžarov" (11,8 % v letu 1992 in 11,8 v letu 1995) in Slovencev (12,5 % v letu 1992 in 11,4 % v letu 1995) v primerjavi z Madžari (11,0 v letu 1992 in 6,8 % v letu 1995) ugotavljamo, da so te številke nevzpodbudne in hkrati tudi zaskrbljujoče. Primerjave z respondenti Madžari in Slovenci iz Lendave izkazujejo bistveno večje zanimanje za kulturno dogajanje v sosednji Madžarski. Leta 1992 je 41,5 % Madžarov in 21 % Slovencev vključilo v program obiska Madžarske, različne kulturne vsebine (bodisi obiske kulturnih prireditev, bodisi obiske kulturnih ustanov, kot so muzeji, razstave, itd.).

Še manj vzpodbudno sliko kot obiskovanje kulturnih prireditev in ustanov nam ponujajo podatki o obiskovanju knjigarn v Sloveniji. V letu 1995 zapažamo pri "Madžarih" in Slovencih, popolno odsotnost obiskovanja knjigarn. Knjigarne v Sloveniji je leta 1995 obiskalo le nekaj Madžarov (2,7 %).

Na splošno so znani vzroki tega pojava (izjemno visoke cene knjig in publikacij v Sloveniji v primerjavi z Madžarsko in težave z razumevanjem slovenskega knjižnega jezika, dokaj nizka izobrazbena struktura naših respondentov, v letu 1992 je imelo 14 % respondentov VIS/VIŠ izobrazbo, v letu 1994 pa 10,3 %), ki po svoje konkretizirajo odtrganost in odtujenost respondentov od slovenskega kulturnega prostora. Vendar

visoke knjigotržne cene ne bi smele imeti odločilnega vpliva na obisk knjigarn. Znano je, da obiski knjigarn niso vedno nujno povezani z nakupom knjig in drugih publikacij. Mnogi obiskovalci knjigarn si le z zanimanjem ogledajo knjižne novosti, za nakup pa se odločijo pozneje, ali pa tudi ne. Ko s tega vidika vrednotimo naše izsledke, se nam ob skromnem zanimanju za kulturne stvaritve v Sloveniji, vsiljujejo dokaj pesimistični zaključki.

V celoti gledano kaže vsebinska usmerjenost potovanja prebivalcev Monoštra v Slovenijo (enako kot obiski Lendavčanov na Madžarskem), da pomembnejše mesto pripada le nakupovanju in obiskovanju sorodnikov, prijateljev ter znancev. V primerjavi z letom 1992 v letu 1995 opazamo tudi na naštetih področjih rahlo nazadovanje števila obiskov. Na poslabšanje plačilnih možnosti obiskovalcev iz Monoštra kaže dejstvo, da so v letu 1995 prenehali obiskovati gostinske lokale, kopališča, knjigarne in zdravstvene ustanove.

Vzpodbude in ovire za potovanja v Slovenijo

Poleg vsebinske strukturiranosti obiskov v Slovenijo so nas še posebej zanimali dejavniki, ki vzpodbujajo ali zavirajo potovanja prebivalcev Monoštra v Slovenijo. Pri tem smo primerjali izsledke iz leta 1992 in 1995 in poskušali ugotoviti, ali so se razlogi za vzpodbude in ovire spreminjali, ali pa se pojavljajo kot konstanta v dveh časovnih obdobjih.

a 4: Odgovori na vprašanje kaj vzpodbuja njihove stike s Slovenijo v dveh časovnih točkah.

(Leta 1992 N = 602 Leta 1995 N = 126)

Vzpodbude	leto	Madžari %	"Madžari" %	Slovenci %	Drugi + b.o. %	Skupaj %
Nič	1992	33,7	36,0	23,4	28,6	32,7
	1995	44,6	58,8	51,4	00,0	48,4
Sorodniki	1992	7,7	21,3	27,3	28,6	13,8
	1995	6,8	11,8	25,7	--	12,7
Prijatelji	1992	6,6	10,7	9,4	--	7,6
	1995	13,5	5,9	2,9	--	9,5
Jezik	1992	0,8	1,3	11,7	--	3,2
	1995	18,9	5,9	5,7	--	13,5
Šport	1992	/	/	/	/	/
	1995	1,4	11,8	11,4	--	5,6
Turizem	1992	10,2	10,7	3,9	--	8,8
Bližina mejnega prehoda	1992	/	/	/	/	/
	1995	14,2	5,9	2,9	--	10,3

Povezanost s Slovenijo	1992	5,9	1,3	5,5	--	5,1
	1995	/	/	/	/	/
Službeni stiki	1992	1,8	--	2,3	--	1,7
	1995	/	/	/	/	/
Drugo	1992	8,7	4,0	7,0	14,3	7,8
	1995	/	/	/	/	/

Vprašanje je bilo odprtega tipa, respondenti so samostojno oblikovali svoje odgovore, ki smo jih v okviru obdelave razvrstili na podlagi frekvenc v posamezne skupine. Odgovori anketiranih se v dveh časovnih točkah nekoliko razlikujejo (leta 1995 se srečujemo z nekaterimi novimi vzpodbudami, nekatere navedbe iz leta 1992 pa so respondenti v letu 1995 opustili), zato prihaja do nekaterih manjših vsebinskih razlik med odgovori v letu 1992 in 1995.

Iz tabele 4 razberemo, da so (v obeh časovnih točkah) najštevilnejši respondenti, ki jih nič ne vpodbuja k obisku Slovenije, oziroma tisti, ki na vprašanje niso odgovorili (32,7 % leta 1992 in 48,4 % v letu 1995).

Ko analiziramo odgovore respondentov te skupine z vidika njihove etnične pripadnosti je na dlani ugotovitev, da je število Slovencev in oseb s slovenskim poreklom ("Madžari"), ki so izbrali odgovor "nič ne vzpodbuja", oziroma sploh na vprašanje niso odgovorili (zlasti v času druge meritve), zelo visoko.

Primerjave z respondenti iz Lendave kažejo docela drugačno podobo, kjer je interes za navezovanje stikov z Madžarsko in njenimi ljudmi na znatno višji stopnji. Leta 1991 je le 6,3 % Madžarov iz Lendave izjavilo, da jih nič ne vzpodbuja za obiskovanje Madžarske⁴ (vprašanje o vzpodbudah Lendavčanov za obiskovanje sosednje Madžarske leta 1994 nismo ponovili zato podatkov nimamo na voljo).

Pomanjkanje vzpodbud za čezmejne stike pojasnujemo z zgodovinskimi okoliščinami (dolgoletna zaprtost in izoliranost Porabja od sosednje Slovenije in Avstrije), ki so onemogočale oziroma zavirale vzpostavljanje osebnih stikov s sosedi. Celo danes v demokratičnem političnem sistemu nastopajo številne ovire (zlasti težave, ki nastajajo ob prehodu na tržno gospodarstvo na Madžarskem in v zvezi s tem slabši materialni položaj anketirancev iz Monoštra), ki nevzpodbudno delujejo na stike s soseditvom. Objektivno oviro za pogostejše stike s Slovenijo predstavlja za respondente iz Monoštra tudi oddaljenost od mejnega prehoda s Slovenijo, odsotnost večjih trgovsko-turističnih središč v bližini slovensko-madžarske meje v Porabju in skromna jezikovna kompetenca respondentov iz Monoštra pri številnih respondentih gre za popolno nepoznavanje slovenskega jezika).

Med pozitivnimi odgovori na vprašanje o vzpodbudah za potovanje v Slovenijo vzemajo leta 1992 in 1995 sorodniki (zlasti pri respondentih Slovencih in "Madžarih") in prijatelji (število Madžarov, ki so navezali prijateljstva onstran meje je znatno višje kot število Slovencev).

⁴ Renata Mejak, Medčasovna analiza čezmejnih stikov in pogledov Lendavčanov na sosednjo Madžarsko, Institut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1995, stran 35.

Izsledki o dejavnih, ki vzpodbujajo stike s Slovenijo, kažejo, da Slovence in Madžare s slovenskim poreklom ("Madžari") bolj vzpodbujajo konkretni individualni cilji potovanja kot so sorodniki, znanci, prijatelji, mnogo manj pa zahtevnejši cilji potovanja kot so matični narod, kulturna in jezikovna povezanost s Slovenci in Slovenijo, itd. Pomanjkanje vzpodbud za stike z matičnim narodom korenini v skromnih materialnih možnostih Slovencev (in "Madžarov") iz Monoštra, hkrati pa tudi v dolgoletni informativni, jezikovni in kulturni odtrganosti od matičnega naroda. Življenje v različnih političnih in gospodarskih razmerah, zlasti pa pospešeni asimilacijski procesi po drugi svetovni vojni, so v veliki meri oslabili narodno zavest Slovencev v Monoštru in v Porabju na sploh.

Kljub preteklim in sedanjim težavam s katerimi so se in se tudi danes soočajo Slovenci v Porabju nas preseneča nizko mesto, ki so ga respondenti (Slovenci in Slovenci s slovenskim poreklom) namenili jeziku kot vzpodbujevalcu potovanja v Slovenijo. Podatki kažejo celo na paradoksalni položaj. Leta 1992 je 11,7 % Slovencev izbralo jezik kot vzpodbudo za potovanja v Slovenijo. Leta 1995 je le 5,7 % Slovencev posredovalo enak odgovor. Hkrati pa se je zelo povečalo število Madžarov, ki so ocenili jezik kot vzpodbudo za potovanja v Slovenijo (0,8 % leta 1992 in 18,9 % v letu 1995). Predvidevamo, da obisk številnih turistov iz Slovenije v Monošter ustvarja potrebo po razumevanju slovenskega jezika.

Odprije mejnega prehoda v Slovenijo v bližini Monoštra (Martinje - Gornji Senik) vpliva vzpodbujevalno za čezmejne stike na nekatere respondente, vendar tudi v tem primeru bolj na Madžare (14,2 %) kot na Slovence (2,9 %).

Posamezni opisni odgovori, ki so netipični (zapisani so le v 1-2 primerih in razvrščeni v skupino Drugo) razgrinjajo široko paleto posameznikovih vzpodbud za potovanje v Slovenijo (n.pr. turizem v Sloveniji, povabilo za nastop v pevskem zboru, delovanje kulturnih skupin, poceni gorivo, morje, mentaliteta Slovencev, lepi kraji, mesta in vasi, izmenjava mnenj s slovenskimi učitelji, dobro plačano delo, mir in prijateljstvo, materinščina, poštene ljudje, ki radi pomagajo, slovensko madžarsko prijateljstvo).

Analiza odgovorov z vidika starostne in izobrazbene strukture respondentov ne kaže v obeh časovnih točkah, pomebnih značilnosti.

Tabela 5: Odgovori na vprašanje kaj ovira vaše stike s Slovenijo v dveh časovnih točkah.

(Leta 1992 N = 602 Leta 1995 N = 129)

ovire	leto	Madžari %	"Madžari" %	Slovenci %	Drugo +b.o %	Skupaj %
nič	1992	30,9	38,9	50,0	57,1	36,2
	1995	18,9	17,6	14,3	23,3	17,5
jezik	1992	0,5	--	--	--	0,3
	1995	12,2	23,5	2,9	--	11,1
slabo finančno stanje	1992	4,3	2,7	5,5	--	4,3
	1995	9,5	--	8,6	--	7,9

slabe prometne zveze	1992	1,8	2,7	--	--	1,5
	1995	8,1	--	11,4	--	7,9
carina	1992	0,3	--	--	--	0,2
	1995	/	/	/	/	/
vojna	1992	5,9	1,3	2,3	--	4,5
	1995	/	/	/	/	/
negotov polit. položaj v SLO	1992	2,3	1,3	1,6	--	2,0
	1995	/	/	/	/	/

Iz razpredelnice razberemo, da so v največjem številu respondenti, ki jih nič ne ovira pri obiskovanju Slovenije. Med ovirami, ki so jih respondenti navedli v večjem številu v obeh časovnih obdobjih so zlasti: slabo materialno stanje respondentov (bolj izrazito v letu 1994 kot v letu 1992), pomanjkanje prometnih povezav (respondenti opozarjajo, da ni rednih avtobusnih povezav s Slovenijo, sami pa nimajo osebnih avtomobilov) in jezikovne težave obiskovalcev iz Madžarske v Sloveniji.

Leta 1992 je zanemarljivo nizko število (0,3 %) respondentov navedlo jezikovne težave kot oviro za potovanja v Slovenijo. Leta 1995 je število oseb, ki jim težave z jezikom ovirajo stike s Slovenijo bistveno naraslo (v skupini Madžarov od 0,5 % v letu 1992 na 12,2 % v letu 1995, zlasti pa pri "Madžarih", in sicer od 0,0 % v letu 1992 na 23,5 % v letu 1995).

Ti podatki navajajo na sklep, da se je število respondentov (zlasti v skupini "Madžari"), ki imajo težave z razumevanjem slovenskega jezika, v časovnem obdobju 1992 - 1995, povečalo.

Strukturiranost ovir za potovanje v Sloveniji se je od prve do druge meritve (od 1992 do 1995) dokaj spremenila. Nekatere ovire, ki so jih leta 1992 respondenti navajali (vojna, negotov politični položaj v Sloveniji, carina), v letu 1994 niso bile več aktualne.

Posamezni respondenti so kot oviro navajali še starost, bolezen, draginjo v Sloveniji, pomanjkanje časa, vojno v Bosni, gospodarsko različnost Slovenije in premalo mejnih prehodov.

Razvrstitev odgovorov po starosti respondentov kaže, da je v letu 1992 za mlade do 30 let največja ovira slaba prometna povezanost s Slovenijo (korelacija 2.7). Za srednjo generacijo (31 - 50 let) predstavlja največjo oviro pomanjkanje časa (korelacija 2.4), starejše nad 50 let let najbolj ovirajo zdravstvene težave (korelacija 2.8) in slab materialni položaj (korelacija 1.7).

Število respondentov, ki še nikoli niso obiskali Slovenije se sicer zmanjšuje z boljšo povezanostjo Porabja s Slovenijo (po letu 1992).

Na podlagi zbranih podatkov v dveh časovnih točkah o čezmejnih stikih respondentov iz Monoštra lahko sklenemo, da se število potovanj v času 1992 - 1995 ni bistveno spremenilo. Pogostejše obiskovanje Slovenije (večkrat v tednu, večkrat na mesec) predstavljajo le izjemo. Večina respondentov potuje v Slovenijo le naključno. Pomembnejših vzpodbud za potovanje v Slovenijo ni, le manjši del respondentov navaja kot

dejavnik vzpodbude sorodnike, prijatelje, jezik, bližino mejnega prehoda, šport in turizem. Med ovirami za potovanje v Slovenijo najpogosteje navajajo jezik, slabo finančno stanje in slabe prometne povezave Monoštra s Slovenijo.

II. Medčasovna primerjalna analiza percepcij prebivalcev Monoštra o Madžarski in Sloveniji

Uvodna pojasnila

V okviru raziskave o medetničnih odnosih v slovenskem etničnem prostoru, pomembno mesto pripada preučevanju percepcij in stališč prebivalstva na stičnih območjih, in sicer do lastne etnične skupnosti, matičnega naroda in narodne manjšine.

Preučevanje zajema širok spekter eksplicitnih in implicitnih kazalcev etnične identitete in dejavnikov, ki po percepciji naših respondentov vplivajo na premike v etnični pripadnosti.⁵

V pričujoča medčasovna analiza se usmerja le na percepcije respondentov, ki s primerjanjem stanja na nekaterih področjih na Madžarskem in v Sloveniji razkrivajo zlasti:

- infomiranost respondentov iz Monoštra o Sloveniji in o življenju v Sloveniji,
- percepcije, stališča in vrednotenja prebivalcev Monoštra o politični ureditvi, o življenjskem standardu, kulturni razvitosti, socialnem varstvu, človekovih pravicah in zaščiti narodnih manjšin na Madžarskem in v Sloveniji,
- trdnost oziroma spremenljivost percepcij o Sloveniji v dveh časovnih točkah (1992 in 1995).

Primerjanje in ocenjevanje stanja na nekaterih izbranih področjih političnega, socialnega in družbenega življenja na Madžarskem in v Sloveniji je zahtevalo od respondentov določen miselni napor s katerim so aktivirali svoje percepcije, ki so nastajali v daljšem časovnem razdobju o Sloveniji. Oblikovanje pogledov o deloženi državi, njeni politični in socialni ureditvi ter o njenih prebivalcih je daljši, kompleksen in dinamičen proces (prvi elementi tega procesa nastajajo že v otroštvu v družinskem okolju), ki je podvržen dopolnjevanju in tudi spreminjanju. V primerjalni analizi smo želeli slediti spremembam, ki so nastajali v percepciji respondentov iz Monoštra o Madžarski in Sloveniji v razgibanem obdobju 1992 - 1995.

Naši raziskovalni izsledki o dejavnikih oblikovanja percepcij o Sloveniji kažejo, da je za prebivalce Monoštra, ne glede na etnično pripadnost, najpomembnejši vir osebna izkušnja, t.j. neposreden stik z življenjem sosednje dežele.

Neposredne izkušnje prebivalcev Monoštra s Slovenijo lahko na splošno ocenimo, na podlagi podatkov o obiskovanju Slovenije v letih 1992 in 1994, kot dokaj skromne. Večina respondentov le poredko oziroma naključno, t.j. manj kot enkrat na leto (49,9 % v letu 1992 in 49,6 % v letu 1995) ali nikoli ne obiše Slovenije (v letu 1992 je bilo število le-teh 20,3 %, v letu 1995 pa 12,4 %).

⁵ Podrobneje o tem v študiji Albine Nečak Lók, Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru, Razprave in gradivo, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1993, stran 12.

Sklepamo, da ima pri primerjavah posameznih področij na Madžarskem in v Sloveniji, poleg neposrednih izkušenj, velik pomen še zlasti družinsko okolje, šola, mediji (ki vedno bolj oblikujejo javno mnenje in naklonjenost oziroma nenaklonjenost osebam, skupinam, narodom in državam), knjige, pripovedovanje drugih, stiki z obiskovalci iz Slovenije, različna gostovanja kulturnih in umetniških skupin iz Slovenije, itd.

Pomembno mesto pri nastajanju podobe o določeni državi in njenih prebivalcih pripada tudi bilateralnim odnosom med državama, kakor tudi medsebojno sodelovanje (na političnem, gospodarskem, kulturnem področju) in zavzemanju skupnih stališč o pomembnih vprašanih mednarodne politike (skupna prizadevanja za včlanitev v evropsko skupnost, partnerstvo za mir, itd.).

Glede Slovenije in Madžarske ugotavljamo, da so sporočila o Sloveniji v madžarskih medijih (in o Madžarski v slovenskih medijih) pozitivna, prav tako so tudi bilateralni odnosi med državama, dosegli kvalitetno raven, t.j. medsebojne odnose ne bremenijo odprti in nerešeni problemi.

Kompleksno področje o percepcijah prebivalcev Monoštra na sosednjo Slovenijo smo poskušali zajeti v vprašanih, ki so zahtevale od respondentov primerjave in presojanje stanja na določenih področjih družbenega življenja na Madžarskem in v Sloveniji, in sicer o pravno političnem sistemu, življenjskem standardu, socialni varnosti, kulturni razvitosti, človekovih pravicah in zaščiti narodnih manjšin.

Odgovori na vprašanja, ki zajemajo oceno in primerjavo stanja na navedenih področjih, niso bila lahka in enostavna. Od respondentov so odgovori zahtevali kritične primerjave in refleksije o Sloveniji in Madžarski, kakor tudi aktiviranje kognitivnih, afektivnih in vrednostnih sestavin percepcij o lastni državi in sosednji Sloveniji.

Preučevanje pogledov in stališč prebivalcev Monoštra na sosednjo Slovenijo je zasnovano na načelih panelnih raziskav (isti anketiranci, enaka vprašanja in enaka notranja struktura vzorca v dveh časovnih točkah). Taka zasnova nam omogoča spremljanje dinamike pogledov v longitudinalni dimenziji.

Pravno politični sistem Madžarske v primerjavi s slovenskim

Za respondente je odločanje za odgovor o pravno političnem sistemu Slovenije in Madžarske predstavljalo zahtevno nalogo. Predpostavljali smo, da imajo anketiranci nekaj elementarnega znanja o ustavno pravnih temeljih madžarske in slovenske države, hkrati pa smo si obetali, da so prelomne politične spremembe v Sloveniji, vzbudile nekaj pozornosti in zanimanja pri naših respondentih iz Monoštra.

Točnih podatkov o stopnji poznavanja osnov pravno političnega sistema obeh držav nimamo. Vendar nekateri podatki posredno kažejo na šibko poznavanje mekaterih temeljnih pravnih dokumentov. V okviru raziskave smo uspeli identificirati nekatere elemente pravne kulture naših respondentov, ko smo ugotovili, da pretežna večina respondentov, na vprašanje kateri pravni dokumenti določajo pravice narodnih manjšin

na Madžarskem, ni znala navesti niti enega tovrstnega dokumenta.⁶ Le redki posamezniki so v svojih odgovorih navajali ustavo, zakon o lokalni samoupravi (iz leta 1990) in v času prve meritve že nastajajoči zakon o pravicah narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem (sprejet leta 1993).

Na podlagi teh podatkov smemo sklepati, da je poznavanje dokumentov, ki urejajo ustavno politično ureditev države, na nizki ravni. Iz te ugotovitve hkrati sledi, da je poznavanje pravno politične ureditve sosednjih držav (v našem primeru Slovenije) na enako nizki, oziroma na še nižji ravni.

Že ob koncipiranju vprašanja o primerjavi pravne politične ureditve obeh držav smo predvidevali, da odgovori respondentov ne bodo temeljili na pretežno kognitivnih elementih spoznavnega procesa, temveč na lastnih izkušnjah, predstavah, osebnih doživetjih in konkretnih stikih anketiranih z institucijami pravnega in političnega sistema na Madžarskem in v Sloveniji. Pravzaprav smo prav to želeli: poglobljati se v percepcije respondentov in ne meriti stopnjo poznavanja pravno političnega sistema obeh držav.

Leta 1992, ko smo izvedli prve meritve v Monoštru se je nova pravna in politična ureditev (nastajanje pravne dežele in večstrankarske parlamentarne demokracije) na Madžarskem šele začela utrjevati. Sklepamo, da so bile izkušnje respondentov o novi pravno politični ureditvi v letu 1992 še maloštevilne in negotove, hkrati pa so bili spomini na blokovsko delitev in na večdesetletno socialistično družbeno prakso še zelo živi.

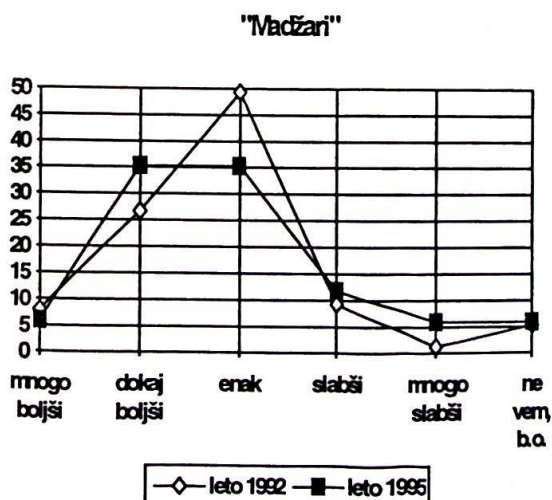
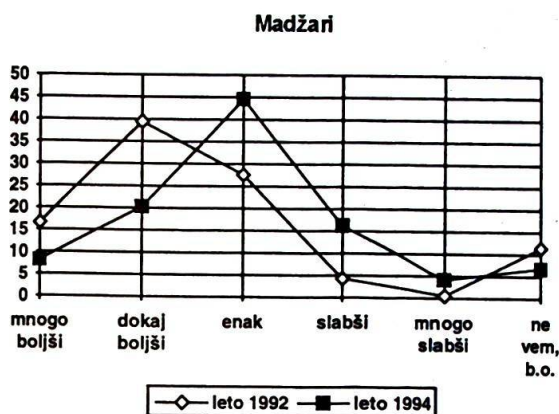
Do leta 1995, v času naše druge meritve v Monoštru, so respondenti že nabrali nekoliko več izkušenj o značilnostih in funkcioniranju novega pravno političnega sistema. Zato menimo, da so respondenti v letu 1995 že imeli na voljo boljša izhodišča za primerjavo in oceno novih pravno političnih sistemov v Sloveniji in na Madžarske.

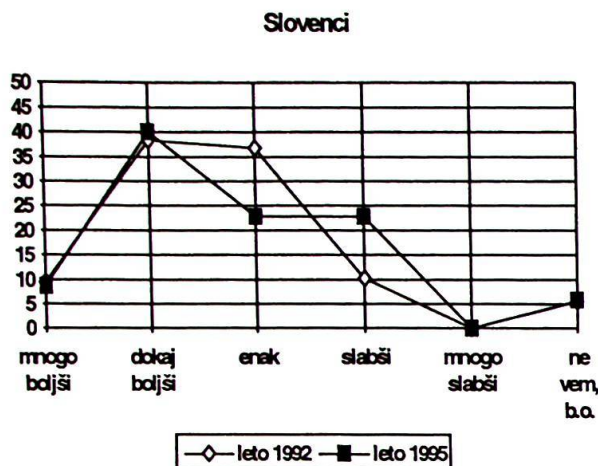
Ne glede na premike, ki so nastajali v izkušnjah in spoznanjih anketirancev o pravno političnih sistemih Slovenije in Madžarske, ostaja dejstvo, da vprašanje sega na področje o katerem so anketiranci malo (ali nič) razmišljali, ker ta tematika presega raven njihove vsakodnevne komunikacije. Vprašanje je anketirance pravzaprav prisililo, da so svoja latentna spoznanja in izkušnje o pravo politični ureditvi Madžarske in Slovenije aktivirali in vsebinsko strukturirali.

⁶ Leta 1992 je 51 % anketiranih prebivalcev Monoštra izjavilo, da te pravne dokumente ne poznajo, 42,3 % anketiranih pa sploh ni odgovorilo na vprašanje (Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Szentgotthard/Monošter, sumarni pregled rezultatov, INV, Ljubljana 1993).

Graf 1: Na vprašanje, ali je madžarski pravno politični sistem v primerjavi s slovenskim, boljši, enak, ali slabši, so respondenti v dveh časovnih točkah odgovorili tako:

(leta 1992 N=602; leta 1995 N=129, odgovori so izraženi v odstotkih)

Iz grafov, ki prikazujejo odgovore respondentov v dveh časovnih točkah razberemo naslednje značilnosti:

1) Največ respondentov se je odločilo leta 1992 in 1995 za odgovore "dokaj boljši" in "enak", vendar so v letu 1992 respondenti v večjem številu izbrali odgovor "dokaj boljši" (37,2 %) kot v letu 1992 (27,9 %).

Analiza odgovorov z vidika etnične pripadnosti respondentov kaže, da so se Madžari, v okviru prve meritve (1992) v znatno večjem številu odločili za odgovor "dokaj boljši", kot v času druge meritve (1995).

Pri "Madžarih" opazamo nasprotno trende, leta 1995 so v znatno večjem številu izbrali odgovor "dokaj boljši" (35,3 %) kot v letu 1992 (26,7 %). Podobne premike v odgovorih "dokaj boljši" opazamo tudi pri Slovencih, vendar pa so razlike v dveh časovnih točkah manjše (38,3 % v letu 1992 in 40,0 % v letu 1995).

2) V primerjavi z letom 1992 se je v letu 1995 znatno povečalo število respondentov (ne glede na etnično pripadnost), ki so v letu 1995 izbrali odgovor "slabši". Sočasno pa se je zmanjšalo število respondentov, ki so izbrali odgovor "mного boljši".

3) Le manjše število respondentov je v dveh časovnih točkah je izbralo odgovor "mного slabši" (0,5 % in 3,1 %). V nekoliko večjem številu (9,6 % in 6,2 %) so se uvrstili respondenti v skupino "ne vem", ali pa med tiste, ki sploh niso odgovorili na vprašanje. Menimo, da je bilo za te respondente vprašanje prezahtevno, zato so se raje izognili odgovoru.

Razvrstitev odgovorov po starostni strukturi anketirancev kaže na tendence, da s starostjo narašča število bolj pozitivnih ocen o pravno političnem sistemu Madžarske.

Odgovori respondentov o pravno političnem sistemu Madžarske in Slovenije iz leta 1992 in 1995, razvrščeni po izobrazbeni strukturi anketirancev, na splošno ne kažejo bistvenih razhajanj. Do opaznejših razlik prihaja le pri odgovoru "dokaj boljši" (leta

1992 in 1995), ker so se za ta odgovor v večjem številu odločali respondenti z osnovno, poklicno in srednjo šolo, kot pa respondenti z VIS/VIS izobrazbo.

Medčasovna analiza odgovorov o primerjavah med madžarskim in slovenskim pravno političnim sistemom je pokazala, da je največ respondentov vztrajalo pri stališču iz leta 1992 v skupini, ki je izbrala odgovor "enak".

Najbolj se je zmanjšala skupina, ki je leta 1992 izbrala odgovor "mnogo boljši" (pri tem odgovoru je vztrajalo tudi leta 1995 le 11,8 % respondentov).

Spremenljivost stališč ugotavljamo tudi med anketiranci, ki so leta 1992 izbrali odgovora "dokaj boljši" in "slabši". Pri meritvi leta 1995 je le 28,0 % ponovno izbralo odgovor "dokaj boljši" in le 23,1 % je vztrajalo pri odgovoru "slabši" tudi v letu 1995.

Meritve v drugi časovni točki dokumentirajo spremenljivost odgovorov respondentov. Sklepamo, da nestabilnost odgovorov korenini v manjšem zanimanju respondentov za ta vprašanja, delno tudi v skromnem poznavanju tematike (na Madžarskem in v Sloveniji) zlasti pa v bolj izostreni kritičnosti v letu 1995.

Na podlagi odgovorov respondentov, pridobljenih v dveh časovnih točkah, povzemo naslednje sklepne ugotovitve:

1) Iz nekaterih posredno pridobljenih podatkov iz leta 1992 smo ugotovili, da je poznavanje strokovnih podlag za oblikovanje odgovorov na vprašanje o pravno političnem sistemu Madžarske in Slovenije, na nizki ravni. Za številne respondente je bilo to vprašanje dokaj zahtevno, zato so pri primerjavah prevladoval pretežno subjektivne percepcije in osebni emocionalni kriteriji.

2) Največ respondentov je v obeh časovnih točkah izbralo odgovora "dokaj boljši" in "enak", vendar se je število respondentov, ki so leta 1995 menili, da je pravno politični sistem Madžarske slabši od slovenskega, znatno naraslo.

3) Ocene respondentov (zlasti Madžarov) so bile na splošno v letu 1992 znatno ugodnejše kot v letu 1995.

Primerjava odgovorov medčasovne analize Lendavčanov in prebivalcev Monoštra kaže na podobne tendence. Oboji (t.j. respondenti iz Monoštra in iz Lendave) so v obeh časovnih točkah, kljub kritičnim stališčem nekaterih respondentov, dokaj naklonjeno ocenili pravno politični sistem lastne države. Razhajanja so le v dejstvu, da so respondenti iz Monoštra v obeh časovnih točkah, v večjem številu kot Lendavčani, bolj naklonjeno ocenjevali pravno politični sistem svoje dežele (Madžarske), hkrati pa v znatno manjšem številu v primerjavi z Lendavčani ocenili, da sta pravno politična sistema Madžarske in Slovenije "enaka".

Kritične ocene o pravno političnem sistemu Madžarske (zlasti v letu 1995) navajajo na sklep, da so respondenti v Monoštru pri svojih odgovorih vsebinsko presegli okvire pravno političnega področja in so v svoje ocene in primerjave vnašali poglede in izkušnje iz drugih področij (zlasti s področja gospodarstva in socialne politike na Madžarskem) kjer se je položaj v obdobju tranzicije znatno izostril in za številne prebivalce Monoštra tudi poslabšal.

Objektivno gledano se je stanje na področju pravno politične ureditve v obeh državah, z uvedbo parlamentarne demokracije (v začetku 90. let) in s približevanjem evropskim pravnim in političnim rešitvam, nedvomno napredovalo in demokratiziralo. Kaže, da naši respondenti, zaradi poslabšanih socialno - ekonomskih razmer na Madžar-

skem, izboljšav in demokratičnih sprememb na pravno političnem področju, niso v ustrezni meri upoštevali.

Na splošno pa je mogoče, na podlagi podatkov medčasovne analize skleniti, da so v večjem številu, tako Lendavčani, kot tudi in prebivalci Monoštra, spreminjali svoje poglede do pravno političnega sistema lastne in sosednje dežele.

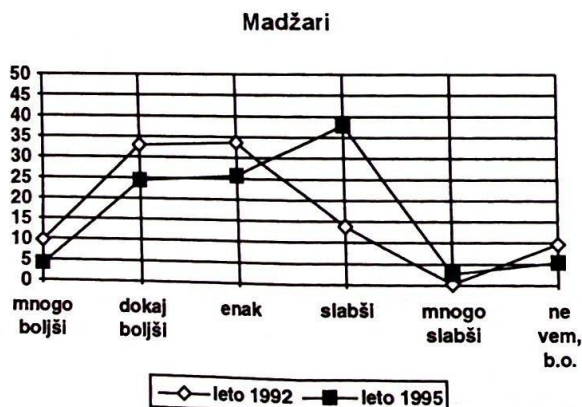
Življenjski standard na Madžarskem v primerjavi s slovenskim

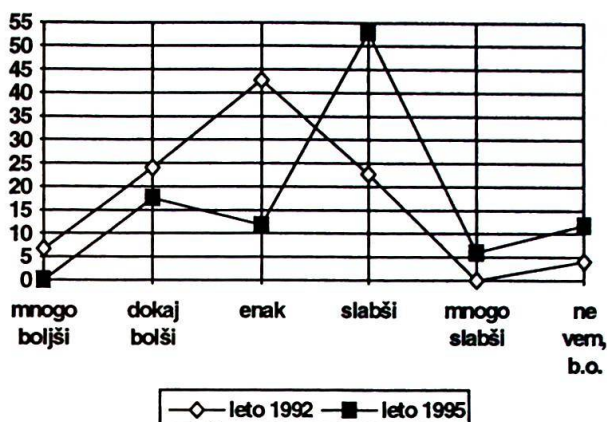
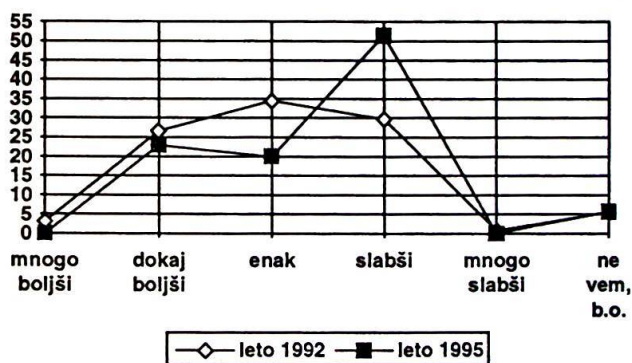
Življenjski standard prebivalcev na Madžarskem so naši respondenti primerjali in ocenjevali na podlagi lastnih izkušenj (pridobljenih ob obiskih v Sloveniji) in izkušenj drugih (pripovedovanje sorodnikov, prijateljev in znancev o Sloveniji). Percepcije o življenjskem standardu v Sloveniji so bistveno dopolnjevala tudi informacijska sredstva, zlasti televizija in radio.

Ocenjevanje in primerjanje življenjskega standarda prebivalcev Slovenije in Madžarske za večino respondentov (zlasti za tiste, ki so večkrat obiskali Slovenijo) ni predstavljalo zahtevnejše naloge. Le za manjšo skupino respondentov (predvidevamo, da ta skupina le površno pozna razmere v Sloveniji) je bilo primerjanje življenjskega standarda v Sloveniji in na Madžarskem težavnejše. Zato so se anketiranci te skupine v obeh časovnih točkah odločali, za odgovor "ne vem", ali pa na vprašanje sploh niso odgovorili.

Graf 2: Odgovori na vprašanje, ali je življenjski standard na Madžarskem v primerjavi s standardom v Sloveniji, boljši, enak, ali slabši, v dveh časovnih točkah izraženi v odstotkih.

(leta 1992 N=602; leta 1995 N=129)

"Madžari"**Slovenci**

Na podlagi nekaterih pokazateljev (o skromnejšem poznavanju temeljnih dejstev o Sloveniji posredno pričajo na primer tudi odgovori respondentov o spremljanju in poznavanju slovenskih množičnih medijev)⁷ sklepamo, da naši respondenti v Monoštru manj poznajo življenjske razmere v Sloveniji kot Lendavčani razmere na Madžarskem. Pri svojih primerjavah in ocenah so se respondenti opirali zlasti na svoje subjektivne izkušnje na poročanja slovenskih in madžarskih informacijskih sredstev o Sloveniji, kakor tudi na posredne vire (n.pr. pripovedovanje drugih), ki pa se pogosto ne ujemajo z objektivnimi merili življenjskega standarda.

⁷ Podrobneje o tem Katarina H. Munda, Spremljanje medijev v Monoštru, Razprave in gradivo 29-30, INV Ljubljana, stran 28.

Iz odgovorov respondentov o življenjskem standardu v Sloveniji (v dveh časovnih točkah) lahko povzamemo naslednje bistvene ugotovitve:

1) Že na prvi pogled je iz grafa razvidno, da so se respondenti za skrajni oceni "mnogo boljši" in "mnogo slabši" življenjski standard na Madžarskem (v primerjavi s slovenskim) odločali, v obeh časovnih točkah, le v manjšem številu.

Večina respondentov se je opredelila za odgovore "dokaj boljši", "enak" in "dokaj slabši". Zlasti je izstopa dejstvo, da se je število respondentov, ki so leta 1992 življenjski standard na Madžarskem ocenili kot "dokaj boljši", v letu 1995 zmanjšalo (leta 1992 30,4 %, leta 1995 22,5 %). Hkrati pa je leta 1995 znatno naraslo število respondentov, ki so madžarski življenjski standard v primerjavi s slovenskim, ocenili kot slabši (leta 1992 18,4 %, leta 1995 kar 44,2 %).

2) Skupina respondentov je zaradi nepoznavanja življenjskih razmer v Sloveniji izbrala odgovor "ne vem" (leta 1992 kar 28,6 %), ali pa na vprašanje sploh ni odgovorila (leta 1995 se je 33,3 % anketiranih uvrstilo v to skupino).

V primerjavi z lendavskimi izsledki o življenjskem standardu so opredelitve za odgovor "ne vem" ali "b.o." v Monoštru, zelo visoke in tudi nevzpodbudne. V Lendavi se je v skupino brez odgovora leta 1991 uvrstilo le 0,5 %, leta 1994 pa 1,7 % anketirancev. Te primerjave na svoj način zrcalijo različnost političnega, gospodarskega in socialnega okolja Monoštra in Lendave, zlasti večdesetletno izolacijo in zaprtost Porabja in tradicionalno odprtost in prehodnost državne meje v Lendavi kar je omogočilo respondentom iz Lendave pogosto obiskovanje in spoznavanje življenjskega standarda na Madžarskem.

Iz zbranih podatkov povzemamo, da so bile prvotne ocene o življenjskem standardu na Madžarskem (leta 1992) bistveno ugodnejše kot v času druge meritve (leta 1995). To pomeni, da se je število pozitivnih ocen precej znižalo, hkrati pa so občutno narasli odgovori "slabši", nekoliko pa tudi odgovori "mnogo slabši".

Podobne trende opazamo tudi pri respondenth iz Lendave⁸, ki so prav tako bolj kritično ocenjevali življenjski standard na Madžarskem v času druge meritve (leta 1994) kot prvotno v letu 1991.

Vendar primerjava obeh medčasovnih analiz (Lendava - Monošter) o vprašanju življenjskega standarda kaže, da se je v Lendavi, v času druge meritve (1994) izostrila predvsem kritičnost Slovencev do življenjskega standarda na Madžarskem. Respondenti Madžari iz v Lendave, so kljub nekaterim vidnim znamenjem zniževanja življenjskega standarda širših slojev na Madžarskem (naglo zviševanje cen življenjskih potrebščin, zaostajanje dohodkov prebivalcev za rastjo inflacije, padanje kupne moči prebivalstva, itd.), večinoma ohranili svoje prvotne pozitivne percepcije o standardu na Madžarskem.

Ocene Lendavčanov se v glavnih potezih ujemajo z ocenami prebivalcev Monoštra, ki v znatno večjem številu kot leta 1992 menijo (ne glede na etnično pripadnost), da je življenjski standard na Madžarskem slabši kot v Sloveniji.

3) Ocene o življenjskem standardu na Madžarskem z vidika etnične pripadnosti respondentov se bistveno ne razhajajo. Leta 1992 so vsi respondenti (Madžari,

⁸ Dr Renata Mejak, Medčasovna analiza čezmejnih stikov in pogledov Lendavčanov na sosednjo Madžarsko, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1995, stran 23.

“Madžari” in Slovenci) zelo ugodno ocenili življenjski standard na Madžarskem v primerjavi s slovenskim. V času druge meritve (v letu 1995) pa se je podoba o življenjskem standardu na Madžarskem, pri vseh treh etničnih skupinah, bistveno spremenila, in sicer na slabše.

Razvrstitev odgovorov po starosti respondentov kaže, da so starejši nad 50 let, (ki imajo, kot smo ugotovili šibkejšo osebnostno stisko s Slovenijo, ali pa sploh nimajo nobenih stikov) leta 1992 v večjem številu izbirali odgovore “dokaj boljši” in tudi “mnogo boljši” kot pripadniki mlajše in srednje generacije. Ocene anketiranih o življenjskem standardu na Madžarskem, razvrščeni po izobrazbi respondentov izkazujejo, da so leta 1992 respondenti z dokončano osnovno šolo, poklicno in srednjo šolo, pogosteje izbirali odgovor “dokaj boljši” kot respondenti z nedokončano osnovno šolo in z VIŠ/VIS izobrazbo.

V letu 1995 so odgovor “dokaj boljši” izbirali v večjem številu respondenti s poklicno izobrazbo (korelacija 2.4), respondenti z VIS/VIS izobrazbo so tudi v letu 1995 v večjem številu izbirali odgovor “slabši”.

S pomočjo panelne raziskave smo ugotovili pri respondentih iz Monoštra veliko fluktuacijo stališč o ravni življenjskega standarda na Madžarskem v obdobju 1992 - 1995.

Odgovor “mnogo boljši” ni izbral dvakrat (leta 1992 in leta 1995) nobeden od respondentov.

Pri oceni “dokaj boljši” je vztrajalo v obeh časovnih točkah 37,9 % respondentov, nekoliko manj jih dvakrat izbralo oceno “enak”, in sicer 28,6 %.

Pri oceni “slabši” je vztrajalo 38,6 % respondentov tudi leta 1995. Za kategorijo “mnogo slabši” ni nihče vztrajal ob drugi meritvi leta 1995.

Na spremembo stališč respondentov v obdobju 1992 - 1995 so vplivali številni objektivni in subjektivni dejavniki, med drugim tudi razpoloženje anketiranih v času izvedbe intervjujev. Nedvomno je področje življenjskega standarda podvrženo nenehnim nihanjem in spremembam, zato so tudi percepcije o tem področju nestabilne in pod vtisom različnih (tudi posredno pridobljenih in včasih nezanesljivih) informacij.

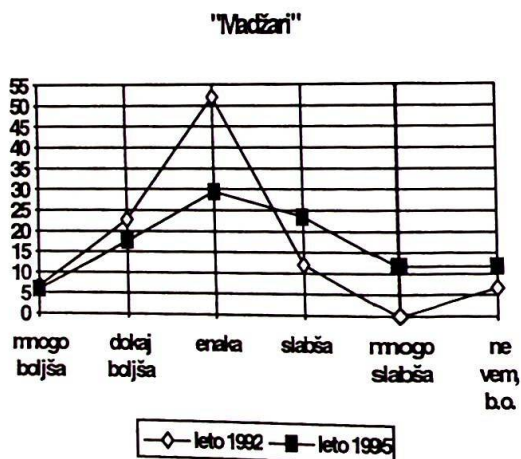
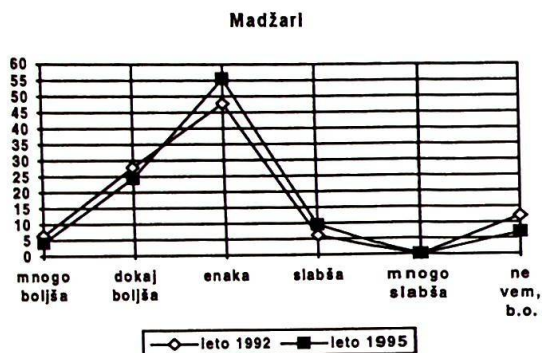
Najbolj opazna stalnica obeh medčasovnih analiz (Lendava, Monošter) se kaže v percepciji večine respondentov, da se je življenjski standard sosednje dežele od prve meritve poslabšal (tako mislijo respondenti iz Lendave o življenjskem standardu na Madžarskem in respondenti iz Monoštra o življenjskem standardu v Sloveniji). Poleg nekaterih opaznih sorodnosti med izsledki v Lendavi in Monoštru, nastopajo tudi številne razlike. Med najbolj pomembno razliko med ocenami Lendavčanov in prebivalcev Monoštra lahko štejemo dejstvo, da primerjave naših respondentov iz Monoštra temeljijo na pomanjkljivi in površni informiranosti o življenju v Sloveniji (o tem pričča več izsledkov v raziskavi, kot n.pr. skromno število potovanj, nepoznavanje slovenskih nacionalnih praznikov, nizek prag zanimanja za medije, ki posredujejo informacije o Sloveniji, itd.). Informiranost Lendavčanov o Madžarski (zaradi različnih zgodovinskih okoliščin) je bistveno bogatejša in točnejša.

Kulturna razvitost Madžarske v primerjavi s Slovenijo

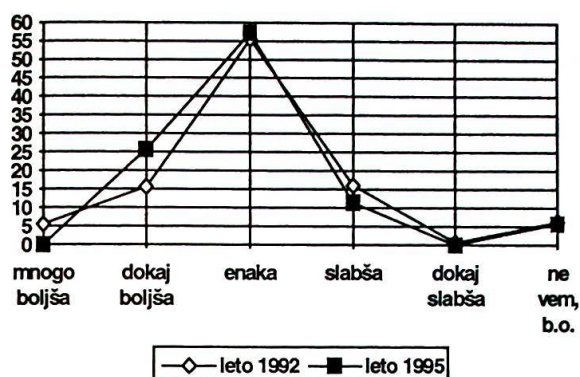
Spremljavo ocen respondentov o kulturni razvitosti Slovenije in Madžarske v dveh časovnih točkah kaže le na nekatere premike manjšine v vrednotenju tega področja od 1992 - 1995.

Graf 3: Na vprašanje, ali je Madžarska v primerjavi s Slovenijo na področju kulturne razvitosti boljša, enaka ali slabša so respondenti odgovorili tako:

(Leta 1992 N= 602 Leta 1995 N= 129, odgovori so izraženi v odstotkih)

Slovenci

Z upoštevanjem števila potovanj prebivalcev Monoštra v Slovenijo (le redki respondenti obiskujejo Slovenijo pogosteje, t.j. večkrat v tednu ali večkrat na mesec) smemo sklepati, da so primerjave respondentov o kulturni razvitosti Slovenije pretežno nastajale na podlagi prisotnosti slovenske kulture v Monoštru in v širši okolici in manj v neposrednim stikom s kulturnimi stvaritvami v Sloveniji. To pomeni, da so primerjave o kulturni razvitosti Madžarske in Slovenije nastajale na spoznavanju in doživljanju slovenske kulture, ki je bila dosegljiva v Monoštru in v širšem porabskem prostoru (gostovanja kulturno umetniških skupin iz Slovenije v Porabju, podoba Slovenije, ki jo ustvarjajo množični mediji, informacije o Sloveniji v šoli, pripovedovanje drugih o kulturnih dogodkih v Sloveniji, itd.)

Iz naših izsledkov izhaja, da so neposredni kontakti prebivalcev Monoštra s slovensko kulturno ustvarjalnostjo izredno skromni (v nasprotju z izsledki v Lendavi leta 1991 kjer so stiki prebivalstva z madžarsko kulturo dokaj pogosti), saj je le 8,5 % respondentov iz Monoštra navedlo, da imajo njihovi obiski v Sloveniji tudi kulturno vsebino (obiskovanje kulturnih prireditev in kulturnih ustanov v Sloveniji).

Zbrani podatki o obiskih prebivalcev Monoštra potrjujejo misel, da je podoba o slovenski kulturi nastajala pri naših respondentih predvsem na temelju elementov slovenske kulture, ki je prisotna in dosegljiva v Porabju.

Veliko oviro pri spoznavanju slovenske kulturne ustvarjalnosti predstavlja neznanje slovenskega jezika pri prebivalcih Monoštra. Izjave anketiranih v okviru intervjujev v Monoštru leta 1992⁹ potrjuje domnevo, da je razumevanje slovenskega jezika (zlasti knjižnega) na nizki stopnji, zlasti pri respondentih pripadnikih skupine Madžari (83,4 % Madžarov je leta 1992 izjavilo, da slovenskega knjižnega jezika "ne poznajo", 2,0 % govori "zelo slabo", in le 0,3 % in 1,3 % respondentov je odgovorilo, da govorijo "zelo dobro" in "precej dobro"). Podatki o poznavanju slovenskega narečja so za odtенок

⁹ Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Szentgotthárd/Monošter, Sumarni pregled rezultatov, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, januar 1993, stran 71.

boljši (2,0 % Madžarov trdi, da obvladajo slovensko narečje, vendar kar 78,1 % Madžarov je izjavilo, da slovenskega narečja ne pozna.¹⁰

Iz teh podatkov izhaja, da so pri respondentih Madžarih, pogledi na slovensko kulturo nastajali na pretežno osiromašenih (skrajno reduciranih) temeljih slovenske kulturne ustvarjalnosti. Ocene respondentov (zlasti Madžarov) o razvitosti slovenske kulture so nastajali predvsem na dostopnih oblikah ljudske kulture in izročila (folklorni plesi, narodna glasba, pevski zbori in podobno) in na podlagi občasnih poročil o Sloveniji v madžarskih medijih.

Nekoliko boljso možnost seznanjanja s slovensko kulturo imajo zaradi poznavanja (razumevanja) slovenskega jezika prebivalci Monoštra slovenskega porekla (skupina "Madžari") in Slovenci.

Ugotovitve, da je spoznavno polje naših respondentov o slovenski kulturi skromno dimenzionirano, potrja tudi visoko število odgovorov "ne vem" oziroma "b.o." v letu 1992. Podatki za leto 1995 so nekoliko boljši, število odgovorov "ne vem" se je nekoliko zmanjšalo, in sicer od 10,5 % na 7,0 %.

Ko primerjamo odgovore o kulturni razvitosti Madžarske v primerjavi s Slovenijo iz leta 1992 in leta 1995 ugotavljamo (enako kot smo tudi za področje življenjskega standarda), da ni bistvenih razhajanj med odgovori iz leta 1992. Rahel premik zasledimo le pri odgovoru "enaka" (od 49,7 % na 51,2 %) kar pomeni, da se je v kategorijo "enaka" uvrstila večina odgovorov respondentov v obeh časovnih točkah.

Pri vseh drugih odgovorih razvrščenih po etnični pripadnosti respondentov zapažamo večja ali manjša nihanja, in sicer:

1) Kulturno razvitost Madžarske ocenjujejo kot "mnogo boljšo" v primerjavi s slovensko le maloštevilni respondenti, in sicer Madžari in "Madžari". Med Slovenci ni nobenega, ki bi izbral ta odgovor v letu 1995.

2) Slovenci so menili v letu 1995 v znatno večjem številu kot leta 1992 (15,6 % in 25,7 %), da je kulturna razvitost Madžarske "dokaj boljša" od slovenske.

3) Za odgovor "slabša" so se v letu 1995 odločali v večjem številu zlasti Madžari in "Madžari", število Slovencev se je v tej skupini leta 1995 nekoliko zmanjšalo.

4) Za odgovor "mnogo boljša" se je odločilo le nepomembno število respondentov (0,2 % v letu 1992 in 1,6 % v letu 1995) Ta odgovor so v obeh časovnih točkah izbirali le Madžari in "Madžari", med Slovenci in Drugimi nobeden ni izbral ta odgovor.

Razvrstitev odgovorov po starostni strukturi respondentov kaže, da so vse starostne skupine najpogosteje, v obeh časovnih točkah, izbirali odgovore "enaka" (49,7 % leta 1992 in 51,2 % v letu 1995) in "dokaj boljša" (24,3 % leta 1992 in 24,0 % leta 1995).

Za vse ostale alternative so se respondenti odločali v obeh časovnih točkah le v manjšem številu. Odgovore "mnogo boljša" so izbirali mladi do 30 let, in sicer leta 1992 6,8 %, leta 1992 2,3 % (korelacija je 2.1). Starejši nad 50 let so v nekaterih pri-

¹⁰ Primerjava z izsledki raziskave "Medetnični odnosi in narodna identiteta v Lendavi/Lendva" (Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1992, sumarni pregled rezultatov, stran 63) razgrinja veliko razliko med respondenti v Lendavi in Monoštru glede poznavanja (razumevanja) jezika narodne manjšine in stopnje usposobljenosti za recepcijo njihove kulture. Med respondenti Slovenci v Lendavi 31,1 % ne pozna, 25,9 % srednje dobro obvlada, 7,8 % pa precej dobro obvlada (v veliki meri tudi po zaslugi dvojezičnega šolstva) madžarski jezik.

merih izbrali odgovor "mnogo slabša" (korelacija je 2.6) in "dokaj slabša". Med mladimi do 30 let in med srednjo generacijo (31 - 50 let) nobeden ni izbral odgovora "mnogo slabša".

Na splošno je opazna tendenca tudi pri razvrstitvi odgovorov po starostni strukturi respondentov, da so bile primerjave v korist Madžarske leta 1992 nekoliko ugodnejše kot leta 1995.

Razvrstitev odgovorov po **izobrazbeni strukturi** respondentov kaže, da :

- respondenti z nedokončano osnovno šolo sploh niso odgovorili na vprašanje o kulturni razvitosti Madžarske in Slovenije (sklepamo, da je bilo vprašanje za to skupino respondentov, prezahtevno),

- respondenti z dokončano osnovno šolo, poklicno in srednjo šolo so najpogosteje izbrali odgovor "enako" v obeh časovnih točkah,

- so respondenti z VIŠ/VIS izobrazbo izbrali največkrat odgovora "enaka" in "dokaj boljša" (korelacija je 2.0),

- število respondentov, ki so izbrali odgovor "ne vem" (to so predvsem osebe z nedokončano osnovno šolo) je bilo v času prve meritve razmeroma visoko (10,3 %), v času druge meritve se je število odgovorov v tej skupini že nekoliko zmanjšalo (7,0 %).

Izsledki iz leta 1995 kažejo, da je pri svojih stališčih iz leta 1992 vztrajalo največ respondentov, ki so leta 1992 izbrali odgovor "enaka" (26,4 %). Leta 1995 so se v to skupino preusmerili tudi nekateri drugi respondenti, ki so od prve meritve spremenili svoja stališča. Na podlagi teh sprememb se je znašlo v tej skupini leta 1995 največ respondentov (51,2 %). Odgovor "dokaj boljša" je dvakrat izbralo 29,9 %, odgovor "slabša" pa 41,2 % respondentov. Za odgovor "ne vem" se je dvakrat odločilo dokaj visoko število respondentov (11,1 %).

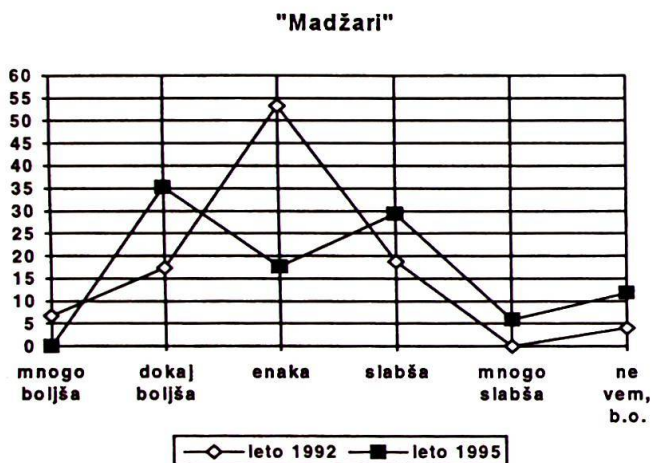
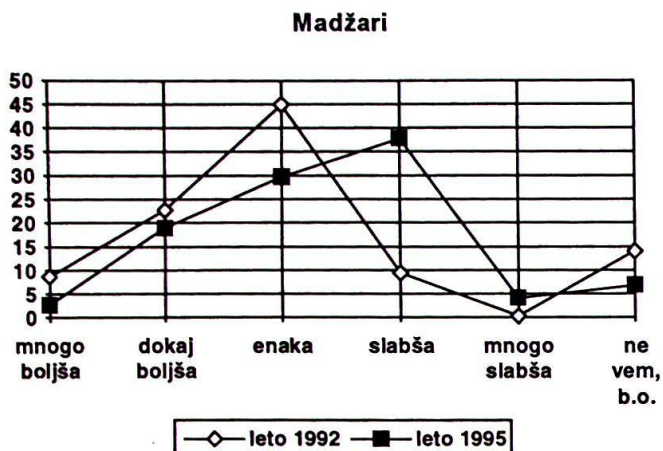
Na splošno ne zapažamo dramatičnih sprememb v odgovorih respondentov o kulturni razvitosti Madžarske v primerjavi s Slovenijo. To pomeni, da so opazni le nekateri manjši premiki v pogledih, večina respondentov je potrdila svoj odgovor iz leta 1992 tudi v letu 1995.

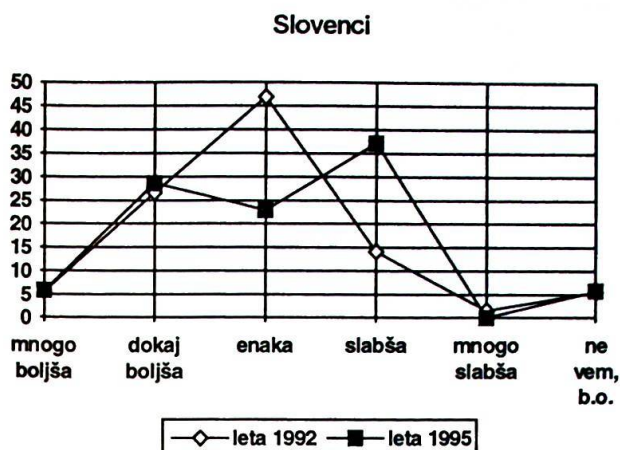
Na podlagi naših izsledkov ugotavljamo, da kljub težavam (zlasti jezikovnih) se seznanjanje s slovensko kulturo, rahlo izboljšuje. V primerjavi z letom 1992 smo v letu 1995 v primerjavi z letom 1992 le zaznali nekoliko boljše informiranost o slovenski kulturi in nekoliko manjše težave pri primerjavah in ocenjevanjih razvitosti slovenske in madžarske kulture. Sklepamo, da je ta rahel, komaj opazen napredek, posledica spremenjenih razmer v zadnjih letih. Zlasti so k napredku prispevali neovirani in raznovrstni čezmejni stiki med prebivalci obmejnih področij, kakor tudi večja prisotnost slovenske kulture v Porabju v zadnjem času.

Socialna varnost na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo

Primerjanje stanja na področju socialne varnosti na Madžarskem in v Sloveniji (v dveh časovnih točkah leta 1992 in 1995) kažejo, da so se pogledi in ocene respondentov tudi na tem področju dokaj spremenile.

Graf 4: Nastale spremembe ponazarjajo odgovori respondentov na vprašanje "Ali je socialna varnost na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo boljša, enaka ali slabša". (Leta 1992 N= 602 Leta 1995 N= 129, odgovori so izraženi v odstotkih)

Za področje socialne varnosti je značilno (podobno kot za področje življenjskega standarda), da so respondenti na splošno stopnjo socialne varnosti na Madžarskem v letu 1992, ugodneje ocenili kot v letu 1995.

V celoti gledano so se odgovori v obeh časovnih točkah najmanj spreminjali v okviru alternative "dokaj boljša" (22,6 % v letu 1992 in 23,3 % v letu 1995), znatno pa se je zvišalo število odgovorov "slabša" (od 11,6 % na 37,2 %).

Razmerja znotraj kategorije "enaka" so se v dveh časovnih točkah znatno spremenila. Primerjava odgovorov iz leta 1992 in 1995 kaže, da je leta 1995 bistveno manjše število respondentov izbralo odgovor "enaka" (leta 1992 46,3 %, leta 1995 pa je le 25,6) respondentov. V največji meri so svoja stališča iz leta 1992 v tej skupini spremenili "Madžari", sledijo jim Slovenci in Madžari.

Podatki kažejo, da je leta 1995 znaten del respondentov preusmeril svoje odgovore v kategorijo "slabša".

Preusmeritev odgovorov v kategorijo "slabša" je na sploh značilnost meritev v letu 1995. Povečanje števila odgovorov "slabša" je za področje socialne varnosti na Madžarskem v letu 1995 izrazito (kar 37,2 % anketirancev se je odločilo za ta odgovor v letu 1995). Najbolj kritični so ocenjevali stanje na Madžarskem Madžari (9,4 % v letu 1992 in 39,8 % v letu 1995), sledili so jim Slovenci (14,1 % v letu 1992 in 37,1 % v letu 1995) in "Madžari" (18,7 % v letu 1992 in 29,4 % v letu 1995).

Sklepamo, da so spremembe v pogledih respondentov na socialno varnost na Madžarskem povezane z ukinjanjem številnih ugodnostina socialnem področju. V zadnjih letih so na Madžarskem zaradi težav, ki jih povzroča prestrukturiranje gospodarstva, ukinili ali zmanjšali nekatere pridobitve, ki jih je bilo deležno prebivalstvo, na socialnem področju v prejšnjem socialističnem sistemu (bistveno so se zmanjšale proračunske postavke za socialni transfer na Madžarskem).

Ta pojav, t.j. slabšo oceno socialne varnosti v času druge meritve, smo ugotavljali tudi v Lendavi vendar v znatno manjšem obsegu kot pri meritvah v Monoštru. V času

druge meritve je v Lendavi izbralo odgovor "slabša" 24,1 %, v Monoštru pa znatno višje število respondentov (t.j. kar 37,2 %).

Pri ocenjevanju socialne varnosti na Madžarskem (podobno kot pri predhodnih vprašanjih medčasovne analize) so kategorijo "mnogo slabša" izbrali le maloštevilni respondenti, vendar v primerjavi z letom 1992 je tudi število teh odgovorov nekoliko višje (0,5 % v letu 1992 in 3,9 % v letu 1995).

Število respondentov, ki niso odgovorili na vprašanje o socialni varnosti na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo, ali pa so se odločili za odgovor "ne vem", ni zamegljivo (11,3 % leta 1992 in 7,0 % leta 1995). Sklepamo, da gre v teh primerih za osebe, ki ne poznajo ali slabše poznajo razmere v Sloveniji in so se zato izognili odgovoru.

Vprašanje poznavanja razmer v Sloveniji (kar je nujen pogoj za izpeljavo primerjav med Madžarsko in Slovenijo) nastopa tudi pri drugih respondentih, ki so sicer odgovorili na vprašanje in ocenili stopnjo socialne varnosti na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo. Sklepamo, da odgovori izražajo impresije in percepcije respondentov, ki so si jih pridobili iz neposrednih ali posrednih virov o stopnji socialne varnosti na Madžarskem in v Sloveniji. Ob primerjavi odgovorov iz leta 1992 in 1995 (kjer so jasno razvidni trendi v negativno smer) nastaja vtis, da so delno vplivale na odgovore respondentov informacije o stanju na področju socialne politike v Sloveniji (kjer je socialna varnost v primerjavi z madžarskimi rešitvami znatno ugodnejša).¹¹

Odgovori respondentov razvrščeni po starostni strukturi respondentov kažejo, da so mladi do 30 let v večji meri ugodneje ocenili socialno varnost na Madžarskem kot srednja generacija in starejši nad 50 let.

Pomembnejših povezav med **izobrazbeno strukturo** in odgovori o socialni varnosti na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo, nismo zasledili. Na splošno so vse izobrazbene skupine v letu 1995 v manjšem številu izbirale odgovor "enaka" in v večjem številu "slabša". Respondenti z nedokončano osnovno šolo pa večinoma sploh niso odgovorili na vprašanje (sklepamo, da so bile zahtevane primerjave za njih pretežke).

Na podlagi primerjav odgovorov iz leta 1992 in 1995 lahko sklenemo, da so respondenti v dveh časovnih točkah bistveno spremenili svoje poglede, in sicer pretežno v negativno smer.

Spremembo v stališč respondentov, poleg primerjave odgovorov iz leta 1992 in 1995, nazorno kažejo tudi podatki panelne raziskave s katero smo ugotavljali število enakih odgovorov o socialni varnosti na Madžarskem in v Sloveniji v dveh časovnih točkah, in sicer v letu 1992 in 1995.

Podatki panelne raziskave potrjujejo, da je kritičnost respondentov do socialne varnosti na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo naraščala, zlasti v času od prve do druge meritve. Kaže, da so alarmantna opozorila madžarskih javnih občil o veliki socialni stiski na Madžarskem in tudi v Monoštru (zlasti neaktivnega prebivalstva kot so mladostniki, brezposelni, upokojenci in starostniki brez vsakršnih dohodkov, kakor tudi številnih prebivalcev s kvalifikacijo, ki se preživljajo le iz svojih izredno skromnih prejemkov) dobila svoj odmev tudi v odgovorih respondentov iz Monoštra.

¹¹ Mišljene so ugodnosti, ki jih uživajo državljani Slovenije na področju zdravstvenega in socialnega varstva, izobraževanja, kakor tudi na področju pokojninskega sistema.

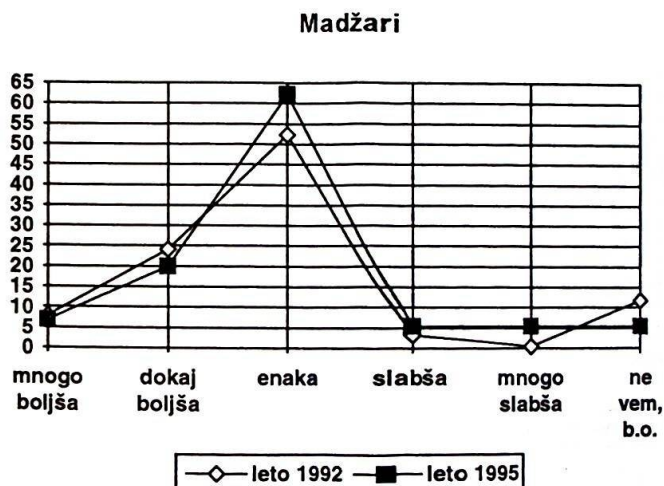
Človekove pravice na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo

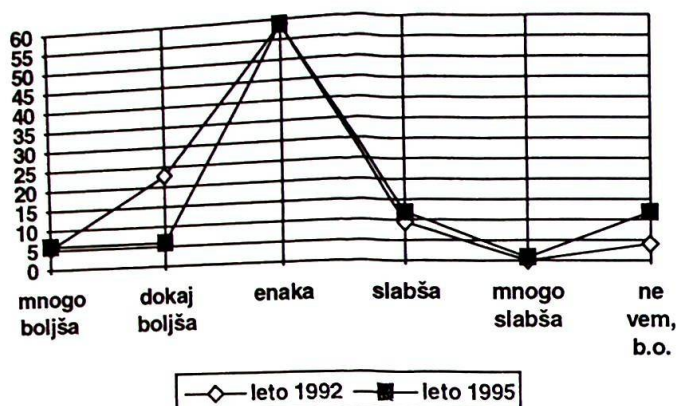
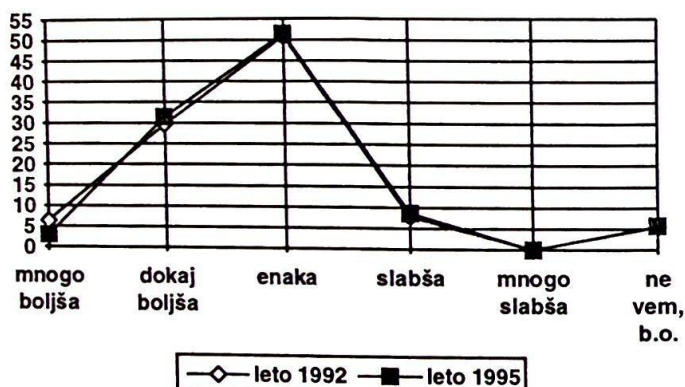
Z uvajanjem parlamentarne demokracije in s procesom vključevanja Madžarske v evropske integracijske procese (po letu 1989) so na področju varstva človekovih pravic nastale številne pozitivne spremembe, ki jih lahko označimo kot zgodovinske.

Zanimalo nas je, kako se v percepcijah respondentov odražajo prelomne spremembe na področju varstva človekovih pravic. Na podlagi svojih izkušenj na Madžarskem, (ki so bile v preteklosti bistveno drugačne kot izkušnje ljudi v Sloveniji) so respondenti primerjali in ocenili stanje na področju varstva človekovih pravic na Madžarskem in v Sloveniji, in sicer v letih 1992 in 1995, t.j. v času, ko se je teorija in praksa na tem področju v obeh državah znatno zblížala, na nekaterih področjih pa se celo izenačila.

Graf 5: Na vprašanje, ali je Madžarska v primerjavi s Slovenijo na področju človekovih pravic boljša, enaka ali slabša so respondenti odgovorili tako:

(Leta 1992 N= 602 Leta 1995 N= 129, odgovori so izraženi v odstotkih)

"Madžari"**Slovenci**

Podatki raziskave iz leta 1992 kažejo, da so respondenti iz Monoštra že v času prve meritve zaznali razlike med prakso preseženega političnega sistema na področju varstva človekovih pravic in novimi demokratičnimi tokovi na Madžarskem, ki je uveljavljala višjo stopnjo zaščite na tem področju. Demokratične spremembe na Madžarskem in skupno zavzemanje Slovenije in Madžarske po vključevanju v evropske integracijske procese, so zbližale in na mnogih področjih poenotile teorijo in prakso varstva človekovih pravic v obeh državah.

Podatki iz leta 1995 pravzaprav dokumentirajo dejstvo, da so bile na Madžarskem v času druge meritve že vpostavljene temeljne institucije demokracije, njihovo utrjevanje in funkcioniranje pa so naši respondenti osebno zaznavali in doživljali.

Te spremembe so po našem mnenju vplivale na ocenjevanja stanja človekovih pravic na Madžarskem in v Sloveniji. Podobne izkušnje na področju človekovih pravic na Madžarskem in v Sloveniji (v skladu z evropskimi normami) so se postopoma utrjevale v zavesti respondentov, ki so v času druge meritve leta 1995, pri svojih primerjavah in ocenah izhajali že iz izkušenj, nastalih v demokratični državni ureditvi.

Odgovori razvrščeni po etnični pripadnosti respondentov kažejo, da leta 1992 ni bilo bistvenih razlik v pogledih Madžarov, "Madžarov" in Slovencev v okviru kategorij "mnogo boljša", "dokaj boljša" in "enaka".

Razlike v ocenah respondentov nastopijo leta 1995, zlasti v kategoriji "dokaj boljša" med Madžari, "Madžari" in Slovenci. Respondenti iz skupine Madžari so v manjšem številu kot leta 1992 izbirali odgovor "boljša" (24,2 % - 19,9%).

Zlasti pa presenečajo negativni trendi, ki so nastale v okviru skupine "Madžarov" v času 1992 - 1995. Ta skupina je bistveno spremenila svoje poglede na varstvo človekovih pravic na Madžarskem, (leta 1992 so respondenti te skupine izbrali odgovor "dokaj boljša" v večjem številu t.j. 22,7 %, leta 1995 pa le 5,9 %). Predvidevamo, da je ta skupina respondentov svoje ocene o človekovih pravic na Madžarskem zasnovala na nekaterih subjektivnih težavah vsakdanjega življenja in ne na objektivnih pokazateljih stanja na tem področju.

Respondenti skupine Slovenci so v času druge meritve (leta 1995) izbrali odgovor "dokaj boljša" v približno enakem številu kot leta 1992 (29,7 % in 31,4 %). To pomeni, da so med vsemi respondenti najmanj spreminjali svoje poglede na varstvo človekovih pravic.

Respondenti pripadniki skupine Madžari in "Madžari" so pretežno svoje odgovore preusmerili v kategorijo "enaka" (od 52,3 % na 62,2 %), večina Slovencev pa je vztrajala tudi leta 1995 pri odgovoru "dokaj boljša". Skladno s to odločitvijo Slovencev ni prišlo do pomembnejših premikov v okviru kategorije "enaka" v času druge meritve v Monoštru.

Pri odgovorih "slabša" je prišlo do manjših sprememb, pripadniki vseh treh etnij so se leta 1995 v nekoliko večjem številu odločali za ta odgovor.

Podobno kot pri predhodnih vprašanjih naše raziskave so se nekateri respondenti tudi pri vprašanju o človekovih pravicah, odločali za odgovor "ne vem" oziroma sploh niso odgovorili na vprašanje. Sklepamo, da je bilo to vprašanje za, sicer maloštevilno, vendar ne nepomembno skupino, vsebinsko prezahtevno, zlasti za Madžare (bolj v letu 1992 kot v letu 1995) in "Madžare" (ta skupina pa je leta 1995 v večjem številu izbrala odgovor "ne vem" ali "b.o." kot v letu 1992). Pri Slovencih ne zaznamo podobnih nihanj v okviru odgovorov "ne vem". Podatki kažejo, da se je obeh časovnih točkah uvrstilo v skupino "ne vem" oziroma "b.o." približno isto število respondentov Slovencev (5,5 % in 5,7 %).

Ko primerjamo naše izsledke iz leta 1995 o pogledih respondentov iz Monoštra o zaščiti človekovih pravic na Madžarskem, s pogledi Lendavčanov iz leta 1994 o zaščiti človekovih pravic na Madžarskem, ugotavljamo podobne trende. Enako kot v Monoštru so bili tudi v Lendavi respondenti v svojih ocenah o stanju človekovih pravic v sosednji državi, bolj kritični v času druge kot prve meritve. To pomeni, da so se pogledi respondentov spreminjali v obeh državah v obdobju 1991 - 1995. Kriteriji pri ocenjevanju stanja človekovih pravic v sosednji državi so se izostrili (zlasti pri respon-

dentih iz Lendave, nekoliko manj pa pri respondentih iz Monoštra). Kljub večji kritičnosti prevladujejo respondenti v lendavskem in monošterskem vzorcu, ki menijo, da je stanje človekovih pravic v obeh državah enako (leta 1994 je v Lendavi tako menilo 59,7 %, v Monoštru pa leta 1995 59,4 % respondentov).

Razvrstitev odgovorov po starostni strukturi respondentov kaže naslednje značilnosti:

- vse starostne skupine so v obeh časovnih točkah najpogostejše (zlasti še leta 1995) izbirali odgovor "enaka",

- mladi do 30 let so v primerjavi z ostalimi starostnimi skupinami leta 1995 pogostejše izbirali odgovor "mnogo boljše",

- za odgovore "slabša" in "mnogo slabša" so se v obeh časovnih točkah odločali v večjem odstotku pripadniki srednje in starejše generacije kot mladi do 30 let (leta 1995 je 3,7 % mladih, 8,3 % starih med 31 - 50 let in 7,8 % starejših nad 50 let, izbralo odgovor "slabša"),

- pri odgovoru "ne vem" prevladujejo leta 1995 mladi do 30 let (10,0 %) in stari nad 50 let (9,8 %), pripadnikov srednje generacije, ki so kot kažejo predhodni izsledki raziskave bolje informirani o stanju človekovih pravic v Sloveniji (zaradi pogostejših osebnih stikov s Slovenijo), ne najdemo v skupini "ne vem".

Odgovori razvrščeni po **izobrazbeni strukturi** respondentov kažejo, da so respondenti pretežno, ne glede na izobrazbeno raven, izbirali v obeh časovnih točkah odgovor "enaka". Kljub tej splošni ugotovitvi izsledki kažejo, da so respondenti s srednjo in VIS/VIŠ izobrazbo številnejši v kategoriji "enaka" kot respondenti z nižjo izobrazbo (z nedokončano osnovno šolo, osnovno in poklicno šolo), ki so v večjem številu izbirali odgovora "mnogo boljše" in "boljše".

Večina respondentov, ki so se odločili za odgovor "ne vem" ima nepopolno ali osnovnošolsko izobrazbo (korelacija pri osnovnošolski izobrazbi je 2.0). Sklepamo, da je bila tematika o človekovih pravicah za skupino respondentov z nižjo izobrazbeno stopnjo, prezahtevna.

V politično, gospodarskem in kulturno razgibanem obdobju od naše prve do druge meritve (1992 - 1995) so nekateri respondenti spreminjali svoja prvotna stališča o stanju človekovih pravic na Madžarskem in v Sloveniji. Del respondentov je ohranil svoja prvotna stališča o tem vprašanje iz leta 1992.

Podatki medčasovne analize kažejo, da je kljub različnim individualnim kriterijem, po katerih so ocenjevali respondenti stanje na področju človekovih pravic v Sloveniji, največ respondentov, v obeh časovnih točkah, izbralo odgovor "enaka". Pri vseh drugih odgovorih lahko zapazimo v času druge meritve večja ali manjša nihanja.

Odgovore naših respondentov v Monoštru je v nemajhni meri usmerjala tudi njihova etnična pripadnost, ki je praviloma hrati tudi implicirala boljše oziroma slabše poznavanje razmer v Sloveniji. Na splošno ugotavljamo, da so Slovenci in "Madžari", ki so imeli boljše podlago za primerjanje stanja na področju varstva človekovih pravic v Sloveniji kot Madžari, so ocenili stanje v Sloveniji, bolje kot Madžari.

Podatki naše raziskave kažejo, da so imeli Madžari slabša izhodišča (nepoznavanje ali slabše poznavanje slovenskega jezika, šibkejši čezmejni stiki s Slovenijo, nepoznavanje razmer v Sloveniji, itd.) za spremljanje in objektivno presojanje razmer na področju človekovih pravic v Sloveniji.

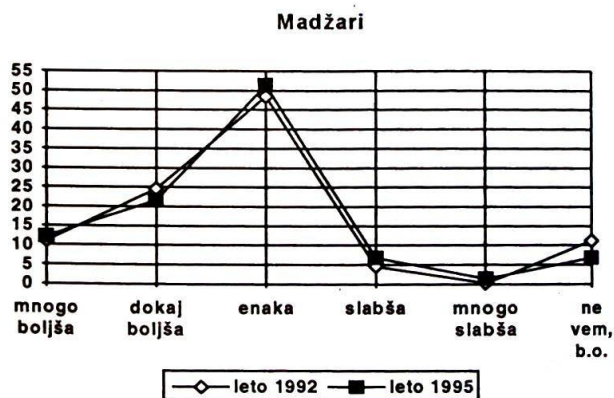
Ne glede na nekatere razlike v presoji respondentov, izsledki iz leta 1995 kažejo, da so se razlike med Slovenijo in Madžarsko na področju človekovih pravic (te razlike so bile izrazito značilne za pretekla desetletja), zmanjšale. Trende zbliževanja pogledov respondentov na področju varstva človekovih pravic v Sloveniji in na Madžarskem (več kot polovica respondentov meni, da je stanje na tem področju v obeh državah "enaka"), in skupna prizadevanja obeh držav po uskladitvi z evropskimi normami, zrcalijo v letu 1995 tudi odgovori respondentov.

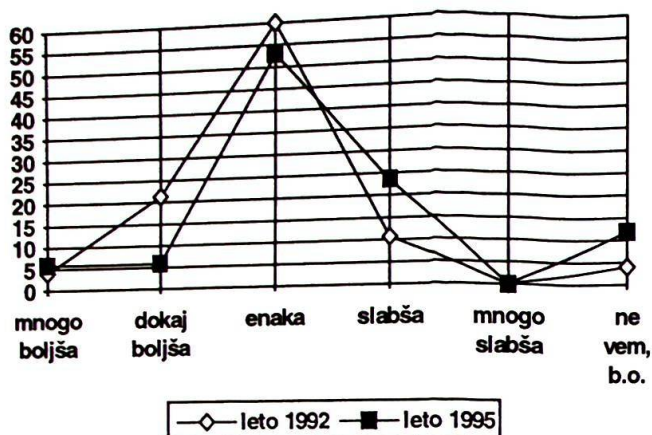
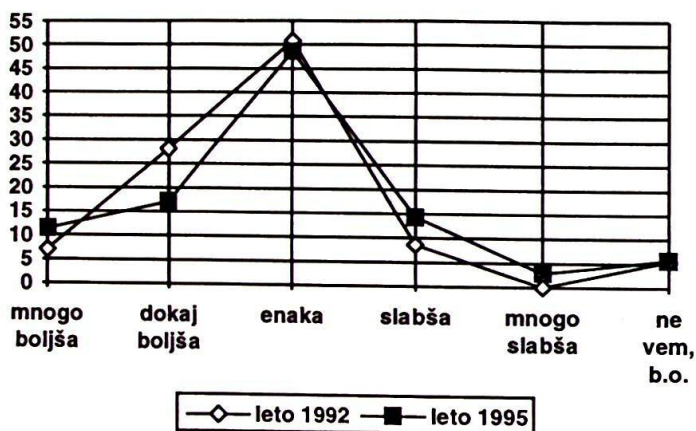
Zaščita narodnih manjšin na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo

Podobno kot področje človekovih pravic so respondenti tudi zaščito narodnih manjšin na Madžarskem (v primerjavi s Slovenijo) ocenjevali na podlagi svojih percepcij, osebnih izkušenj in empiričnih pokazateljih odnosa večinskega naroda do narodnih manjšin na Madžarskem in v Sloveniji.

Graf 6: Zaščito narodnih manjšin na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo so respondenti iz Monoštra v dveh časovnih točkah ocenili tako:

(Leta 1992 N= 602 Leta 1995 N= 129, odgovori so izraženi v odstotkih)

"Madžari"**Slovenci**

Nekateri posredni izsledki raziskave osvetljujejo seznanjenost respondentov s pravno regulativo zaščite narodnih manjšin na Madžarskem. Ti izsledki omogočajo sklep, da so respondenti svoje primerjave oblikovali zlasti na izkustvenih in afektivnih temeljih in le v manjši (lahko bi celo trdili, da le v neznatni) meri na spoznavnih (racionalnih)

izhodiščih kot so pravni dokumenti, ki urejajo oziroma obravnavajo zaščito narodnih manjšin na Madžarskem in v Sloveniji.¹²

Podatki o nepoznavanju pravnih dokumentov navajajo na sklep, da so za večino respondentov, referenčno bazo za ocenjevanje in primerjanje stanja na področju varstva narodnih manjšin na Madžarskem in v Sloveniji, predstavljala vidna znamenja praktičnega uresničevanja manjšinske politike (kot so zlasti dvojezični napisi, radijske in televizijske oddaje v jeziku narodne manjšine, položaj manjšinskega jezika v šoli, kulturno življenje manjšine, položaj in delovanje narodnostnih organizacij).¹³ Na področju praktičnega uresničevanja manjšinske politike na Madžarskem zaznavamo po letu 1989 nekatere pozitivne premike (ustanovitev Zveze Slovencev na Madžarskem, izhajanje samostojnega časnika "Porabje", nekoliko povečan RTV program v slovenskem jeziku) vendar ne še v optimalnem obsegu.

Izsledki naše raziskave razkrivajo, da je velik del respondentov iz Monoštra zadovoljen z obsegom varstva slovenske narodne manjšine na Madžarskem, preostali respondenti pa sploh niso seznanjeni s to problematiko (le-ti na vprašanje sploh niso odgovorili ali pa so se vprašanju izognili z odgovorom "ne vem").

Podatki zbrani o šibkem poznavanju zaščite narodnih manjšin na Madžarskem omogočajo sklep, da respondenti iz Monoštra položaj narodnih manjšin v Sloveniji, še slabše poznajo. V preteklosti je bilo, zaradi zgodovinskih okoliščin, obiskovanje Slovenije zelo redko, prodor informacij o Sloveniji v Porabje pa je bilo selekcionirano in po obsegu izredno skromno dimenzionirano. Posledice dolgoletne izolacije od sosednje države Slovenije se zrcalijo v odgovorih naših respondentov. Naši izsledki kažejo, da je tudi še v letu 1992 in v letu 1995 (t.j. že nekaj let po odpravi administrativnih ovir za prestopanje državne meje) poznavanje položaja narodnih manjšin v Sloveniji in za zanimanje za to problematiko na sploh na izredno nizki stopnji.¹⁴ Zaradi navedenih okoliščin pri številnih respondentih se ni izoblikovala celovita podoba o zaščiti narodnih manjšin v Sloveniji.

O pogledih respondentov na varstvo narodnih manjšin na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo, lahko sklepamo na podlagi zbranih podatkov, da mnogi respondenti o teh vprašanih sploh ne razmišljajo, ali pa menijo, da so vprašanja povezana z narodnimi manjšinami, v celoti ustrezno rešena.

Vzroke za takšno stanje (t.j. šibko zanimanje in poznavanje položaja narodnih manjšin na Madžarskem lahko poskušamo pojasniti z dejstvom, da skrb za reševanje vsakdanjih ekonomskih in socialnih problemov v zaostrenih gospodarskih razmerah na Madžarskem izjemno angažira fizične in psihične potenciale respondentov in odriva

¹² Leta 1992 je v okviru vprašanja "Ali Vam je znano, kateri pravni dokumenti določajo pravice narodnih manjšin (narodnosti) na Madžarskem", le 6,9 % vprašanih navedlo dokument, ki določa pravice narodnih manjšin na Madžarskem. Na vprašanje ni odgovorilo 30,2 % respondentov, odgovor "ne poznam" je izbralo kar 56,9 % respondentov. Razvrstitev odgovorov na to vprašanje je bilo v času druge meritve (leta 1995) podobna kot leta 1992.

¹³ Na vprašanje o obsegu pravnega varstva slovenske narodne manjšine na Madžarskem je leta 1992 od skupnega števila vprašanih 43,7 % odgovorilo, da je v celoti zadovoljivo, 24,8 % respondentov pa je izbralo odgovor "ne vem".

¹⁴ O tem pričajo na primer podatki naše raziskave iz leta 1992, ko je na vprašanje o obsegu pravnega varstva Madžarov v Prekmurju izbralo odgovor "ne poznam" kar 48,2 % respondentov iz Monoštra.

nekatera zahtevnejša (med njimi tudi zaščito narodnih manjšin) in manj konkretna vprašanja na periferna interesna področja zanimanja posameznika.

Podatki o poznavanju pravne zaščite narodnih manjšin na Madžaskem in v Sloveniji navajajo na sklep, da afektivni elementi predstavljajo pri večini respondentov osrednjo sestavino percepcij o zaščiti narodnih manjšin na Madžarskem in v Sloveniji.

Iz odgovorov zbranih v dveh časovnih točkah in razvrščenih po etnični pripadnosti respondentov razberemo naslednje značilnosti:

1) Največ respondentov (Madžarov, "Madžarov" in Slovencev) je na vprašanje, ali je po Vašem mnenju Madžarska v primerjavi s Slovenijo na področju zaščite narodnih manjšin boljša, enaka ali slabša, izbralo odgovor "enaka" (leta 1992 50,3 %, leta 1995 51,2 %).

Leta 1995 je v primerjavi z letom 1992 več Madžarov in Slovencev odločilo za odgovor "enaka", hkrati pa se je zmanjšalo število "Madžarov" v letu 1995, ki so izbrali odgovor "enaka" (od 60,0 % na 52,9 %).

2) V letu 1995 so respondenti zaščito narodnih manjšin na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo v manjšem številu ocenili z "dokaj boljša" kot leta 1992 (24,8 % in 17,8 %). Opazen padec odgovorov "dokaj boljša" zasledimo v letu 1995 zlasti pri "Madžarih" in tudi pri Slovencih, le v manjši meri pa pri Madžarih.

3) Razmerja v okviru odgovora "mnogo boljša" so v času druge meritve le neznatno spremenila, in sicer v pozitivno smer za Madžarsko (od 9,1 % na 11,6 %) saj je leta 1995 nekoliko več anketirancev menilo, da je zaščita narodnih manjšin na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo "mnogo boljša". V času druge meritve je več Slovencev spremenilo svoje poglede na zaščito narodnih manjšin na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo (leta 1992 je odgovor "mnogo boljša" izbralo 7,0 %, leta 1995 pa 11,4 %). Na spremenjene, bolj optimistične poglede pri nekaterih Slovencih so verjetno vplivala pričakovanja v zvezi z udejanjanjem Zakona o zaščiti narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem, ki je bil sprejet v madžarskem parlamentu leta 1993.

4) V primerjavi z letom 1992 je leta 1995 nekaj več respondentov (pripadnikov vseh treh etničnih skupnosti) menilo, da je zaščita narodnih manjšin na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo "slabša". V največjem številu so spremenili svoje poglede "Madžari" in Slovenci, ki so v znatno večjem številu kot leta 1992 menili, da je zaščita narodnih manjšin na Madžarskem "slabša" kot v Sloveniji.

Odgovori razvrščeni po starosti in izobrazbeni stopnji respondentov ne izkazujejo signifikantnih povezav. Zapaziti je le trend (v času druge meritve), da število respondentov z VIS/VIŠ izobrazbo, ki so menili, da je leta 1995 zaščita narodnih manjšin na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo "dokaj boljša", znatno padla.

Izsledki panelne raziskave potrjujejo trende, ki so bili zaznavni že v odgovorih respondentov, razvrščeni po etnični pripadnosti, starosti in izobrazbi, in sicer spreminjanje pogledov na zaščito narodnih manjšin na Madžarskem.

Primerjava odgovorov iz Monoštra z izsledki v Lendavi o vprašanju zaščite narodnih manjšin na Madžarskem in v Sloveniji kaže, da respondenti iz Lendave zelo kritično ocenjujejo stanje na področju zaščite narodnih manjšin na Madžarskem.

Respondenti iz Monoštra, ki so zaradi zgodovinskih okoliščin slabše informirani o zaščiti narodnih manjšin v Sloveniji in tudi na Madžarskem, so manj kritični v svojih

ocenah kot Lendavčani, vendar tudi pri njih opazamo naraščanje kritičnosti o zaščiti narodnih manjšin na Madžarskem.

V celoti gledano rezultati druge meritve kažejo, da so respondenti leta 1995 zaščito narodnih manjšin na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo, bolj kritično ocenjevali kot v času prve meritve leta 1992. Te premike lahko pojasnimo z večjo odprtostjo Porabja in z nekoliko boljšo informiranostjo Porabcev o Sloveniji v zadnjih letih.

Sklepne ugotovitve

Medčasovna primerjalna analiza je osvetlila nekatere pomembne strukturne elemente percepcij respondentov iz Monoštra o Madžarski in Sloveniji.

Respondenti so v dveh časovnih točkah (leta 1992 in 1995) primerjali stanje na Madžarskem in v Sloveniji na področjih:

- pravno politične ureditve,
- življenjskega standarda,
- kulturne razvitosti,
- socialne varnosti,
- človekovih pravic,
- zaščite narodnih manjšin.

Pričujoča študija temelji na spoznanju, da je oblikovanje percepcij o določeni državi in njenih prebivalcih kompleksen in dinamičen proces, ki je podvržen dopolnjevanju in tudi spreminjanju. Odločilno vlogo pri nastajanju percepcij o sosednji državi in njenih prebivalcih imajo izkušnje (nastale že v dobi otroštva in v kasnejšem življenju), predstave, motivacijsko stanje, razpoloženje in interesi posameznika.

Zaradi znanih zgodovinskih okoliščin (dolgoletna zaprtost in izoliranost Porabja od sosedov) je spoznavna baza, potrebna za izpeljavo primerjav med Madžarsko in Slovenijo pri mnogih respondentih, zelo skromna. To dejstvo nas pri vrednotenju raziskovalnih izsledkov ni motilo, ker ni bil naš namen merjenje znanja respondentov o posameznih področjih, ki jih zajema študija.

Naš namen je bil preučiti, kako se respondenti, z vidika dveh časovnih točk, opredeljujejo v svojih primerjavah o Madžarski in Sloveniji, hkrati pa pridobiti tudi podatke o spremenljivosti oziroma nespremenljivosti njihovih pogledov o obravnavanih vprašanih.

Podatke o stopnji spremenljivosti percepcij respondentov so nam posredovali izsledki panelne raziskave, ki so omogočile vpogled (v času druge meritve) v število respondentov, ki so v dveh časovnih točkah spremenili svoje poglede oziroma izbrali enak odgovor kot v času prve meritve stališč (t.j. leta 1992). Primerjava izsledkov raziskave iz leta 1992 in 1995 je potrdila, da so respondenti spreminjali svoje poglede o Madžarski in Sloveniji.

Kvantitativna analiza izsledkov iz leta 1992 in 1995 kaže, da je na splošno (kljub nekaterim pozitivnim ocenam) kritičnost respondentov do stanja na posameznih področjih Madžarskem v primerjavi s Slovenijo, v času druge meritve, izredno povečala. Te ugotovitve veljajo za področje pravno politične ureditve, zlasti pa za področji življenjskega standarda in socialne varnosti. Na teh dveh področjih so na Madžarskem nastale

v času od 1992 do 1995 (zaradi gospodarskih težav povezanih s prehodom na tržno gospodarstvo) številne spremembe, ki so prizadele življenjski standard in socialno varnost velikega dela prebivalstva.

Primerjave med Madžarsko in Slovenijo v letu 1995 na sploh zrcalijo poslabšano stanje na področju življenjskega standarda in socialne varnosti na Madžarskem. Nastale težave na gospodarskem in socialnem področju so številni respondenti v času druge meritve povezali s spremembo pravne političnega sistema v državi. Posledica te povezave so številnejše kritike pravne politične ureditve Madžarske v primerjavi s Slovenijo.

Večjih sprememb percepcij na področju kulturne razvitosti na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo nismo ugotovili. Približno polovica respondentov je leta 1992 in 1995 menila, da je stanje na obeh področjih na Madžarskem in v Sloveniji enako.

Pogledi respondentov o kulturni razvitosti Madžarske v primerjavi s Slovenijo so se pretežno oblikovali na podlagi prisotnosti in dosegljivosti slovenske kulture v Porabju, zlasti v Monoštru. Veliko oviro za spoznavanje slovenske kulture predstavlja za večino respondentov iz Monoštra neznanje slovenskega jezika (zlasti knjižnega) jezika.

Primerjave o varstvu človekovih pravic na Madžarskem in v Sloveniji kažejo, da velik del (približno polovica) respondentov meni, da je stanje na tem področju v obeh državah enako. Pri preostalih se je kritičnost leta 1995 v primerjavi z letom 1992 nekoliko povečala. Etnična pripadnost je praviloma tudi na tem področju usmerjala odgovore respondentov. Razen nekaterih posamičnih primerov, na splošno ugotavljamo, da so Slovenci in "Madžari", ki so boljši poznavalci razmer v Sloveniji, povoljnejše ocenjevali stanje na področju varstva človekovih pravic v Sloveniji kot Madžari.

Podobne ugotovitve veljajo tudi za področje varstva narodnih manjšin na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo. Kljub temu, da tudi za to področje polovica respondentov (v dveh časovnih točkah) meni, da je zaščita narodnih manjšin v obeh državah enaka, se je leta 1995 kritičnost ostalih respondentov do stanja na tem področju na Madžarskem, dokaj izostrila.

Nastale premike v pogledih respondentov pojasnujemo z večjo odprtostjo Porabja in z večjo možnostjo pridobivanja osebnih izkušenj o življenju v Sloveniji od leta 1989 naprej.

Izsledki raziskave z vidika **etnične pripadnosti respondentov** kažejo, da so med najbolj kritičnimi ocenjevalci področja zaščite narodnih manjšin na Madžarskem (v primerjavi s Slovenijo) "Madžari" in Slovenci, ki so v primerjavi z ostalimi respondenti boljši poznavalci stanja v Sloveniji (pogostejši stiki s Slovenijo, boljše jezikovne kompetence, večje zanimanje za dogajanje v Sloveniji). Poznavanje razmer na področju varstva človekovih pravic v Sloveniji je usmerjalo kritične primerjave "Madžarov" in Slovencev o stanju na Madžarskem.

Starostna in izobrazbena struktura respondentov na splošno ni vplivala signifikantno na odgovore respondentov. Opazni so le trendi, ki nakazujejo, da so mlajši respondenti (s pogostejšimi stiki s Slovenijo) s srednjo in višjo izobrazbo, boljši poznavalci stanja na vseh področjih primerjav.

Na percepcije o Madžarski in Sloveniji je bolj kot starost in izobrazba, vplivala etnična pripadnost respondentov.

Primerjave respondentov iz Monoštra so pogosto izhajale (v nasprotju z primerjavami Lendavčanov) iz pomanjkljivih in površnih informacij o življenju v Sloveniji. O tem pričajo številni raziskovalni izsledki kot so: skromno število obiskov v Sloveniji, nepoznavanje slovenskih nacionalnih praznikov, nizek prag zanimanja za medije, ki posredujejo informacije o Sloveniji, visoko število odgovorov "ne vem" (odgovori "ne vem" so se sicer ob drugi meritvi nekoliko zmanjšali) na anketna vprašanja, ki primerjajo Madžarsko in Slovenijo na nekaterih, za posameznikovo življenje pomembnih področjih.

Ugotovili smo, da je percepcije in primerjave o Madžarski in Sloveniji v znatni meri usmerjala etnična pripadnost respondentov, ki je hkrati že implicirala boljše ali slabše poznavanje razmer v Sloveniji in večjo ali manjšo objektivnost primerjav.

Medčasovna primerjalna analiza je omogočila vpogled v neposredno dožemanje in doživljanje relacij, kvalitet in nekaterih predmetnih kompleksov, ki nastajajo v percepcijah respondentov iz Monoštra o Madžarski in Sloveniji. Zbrani izsledki prispevajo k pojasnitvi dileme, ali ali sta si, po pojmovanju respondentov, Madžarska in Slovenija daleč vsak sebi in docela različni državi, ali pa obstajajo številna medsebojna stičišča in podobnosti, ki omogočajo ne le brezkonfliktne sosedске odnose, temveč tudi tvorno sodelovanje in mirno sožitje. Naša raziskava kaže, da so se respondenti na splošno opredelili v svojih primerjavah za bližino in podobnost Madžarske in Slovenije. Le maloštevilni odgovori respondentov reflektirajo prepričanje o velikih razlikah med Madžarsko in Slovenijo. Tovrstni odgovori so bili praviloma povezani z nepoznavanjem življenja v sosednji Sloveniji in s pomanjkljivo izobrazbo respondenta.

Priloga:

Tabela 1: Ali je madžarski pravno politični sistem v primerjavi s slovenskim, boljši, enak ali slabši? (leta 1992 N=602; leta 1995 N=129)

	leto	Madžari %	"Madžari" %	Slovenci %	Drugi + b.o %	Skupaj %
mnogo boljši	1992	16,6	8,0	9,4	0,0	13,8
	1995	8,1	5,9	8,6	0,0	7,8
dokaj boljši	1992	39,5	26,7	38,3	0,0	37,2
	1995	20,3	35,3	40,0	33,3	27,9
enak	1992	27,6	49,3	36,7	28,6	32,2
	1995	44,6	35,	22,9	33,3	37,2
slabši	1992	4,3	9,3	10,2	42,9	6,6
	1995	16,2	11,8	22,9	33,3	17,8
mnogo slabši	1992	0,5	1,3	0,0	0,0	0,5
	1995	4,1	5,9	0,0	0,0	3,1
ne vem + b.o	1992	11,5	5,3	5,5	28,6	9,6
	1995	6,8	5,9	5,7	0,0	6,2

Tabela 2: Ali je življenjski standard na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo, boljši, enak ali slabši? (leta 1992 N=602; leta 1995 N=129)

	leto	Madžari %	"Madžari" %	Slovenci %	Drugi + b.o %	Skupaj %
mnogo boljši	1992	9,7	6,7	3,1	0,0	7,8
	1995	4,1	0,0	0,0	0,0	2,3
dokaj boljši	1992	32,9	24,0	26,6	28,6	30,4
	1995	24,3	17,6	22,9	0,0	22,5
enak	1992	33,7	42,7	34,4	14,3	34,7
	1995	25,7	11,8	20,0	0,0	21,7
slabši	1992	13,8	22,7	29,7	28,6	18,4
	1995	37,8	52,9	51,4	66,7	44,2
mnogo slabši	1992	0,3	0,0	0,8	0,0	0,3
	1995	2,7	5,9	0,0	33,3	3,1
ne vem + b.o	1992	9,7	4,0	5,5	28,6	8,3
	1995	5,4	11,8	5,7	0,0	6,2

Tabela 3: Ali je kulturna razvitost Madžarske v primerjavi s Slovenijo boljša, enaka ali slabša? (leta 1992 N=602; leta 1995 N=129)

	leto	Madžari %	"Madžari" %	Slovenci %	Drugi + b.o %	Skupaj %
mnogo boljši	1992	6,4	6,7	5,5	0,0	6,1
	1995	4,1	5,9	0,0	0,0	3,1
dokaj boljši	1992	27,8	22,7	15,6	0,0	24,3
	1995	24,3	17,6	25,7	33,3	24,0
enak	1992	47,7	52,0	55,5	28,6	49,7
	1995	55,4	29,4	57,1	0,0	51,2
slabši	1992	6,1	12,0	16,1	28,0	9,3
	1995	9,5	23,5	11,4	66,7	13,2
mnogo slabši	1992	0,0	0,0	0,8	0,0	0,2
	1995	0,0	11,8	0,0	0,0	1,6
ne vem + b.o	1992	12,0	6,7	6,3	42,9	10,5
	1995	6,8	11,8	5,7	0,0	7,0

Tabela 4: Ali je socialna varnost na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo boljša, enaka ali slabša. (leta 1992 N=602; leta 1995 N=129)

	leto	Madžari %	"Madžari" %	Slovenci %	Drugi + b.o %	Skupaj %
mnogo boljši	1992	8,7	6,7	5,5	0,0	7,6
	1995	2,7	0,0	5,7	0,0	3,1
dokaj boljši	1992	22,7	17,3	26,6	0,0	22,6
	1995	18,9	35,3	28,6	0,0	23,8
enak	1992	44,9	53,3	46,9	42,9	46,3
	1995	29,7	17,6	22,9	0,0	25,6
slabša	1992	9,4	18,7	14,1	14,3	11,6
	1995	37,8	29,4	37,1	66,7	37,2
mnogo slabši	1992	0,3	0,0	1,6	0,0	0,5
	1995	4,1	5,9	0,0	33,3	3,9
ne vem + b.o	1992	14,0	4,0	5,5	42,9	11,3
	1995	6,8	11,8	5,7	0,0	7,0

Tabela 5: Ali je Madžarska v primerjavi s Slovenijo na področju človekovih pravic boljša, enaka ali slabša? (leta 1992 N=602; leta 1995 N=129)

	leto	Madžari %	"Madžari" %	Slovenci %	Drugi + b.o %	Skupaj %
mnogo boljši	1992	7,9	5,3	6,3	0,0	7,1
	1995	6,8	5,9	2,9	0,0	5,4
dokaj boljši	1992	24,2	22,7	29,7	14,3	25,1
	1995	19,9	5,9	31,4	0,0	17,8
enak	1992	52,3	58,7	50,8	28,6	52,5
	1995	62,2	58,8	51,4	100,0	59,7
slabša	1992	3,3	9,3	7,8	28,6	5,0
	1995	5,4	11,8	8,6	0,0	7,0
mnogo slabši	1992	0,5	0,0	0,0	0,0	0,3
	1995	5,4	0,8	0,0	0,0	3,0
ne vem + b.o	1992	11,7	4,0	5,5	28,6	9,6
	1995	5,4	11,8	5,7	0,0	6,2

Tabela 6: Ali je zaščita narodnih manjšin na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo boljša, enaka ali slabša? (leta 1992 N=602; leta 1995 N=129)

	leto	Madžari %	"Madžari" %	Slovenci %	Drugi + b.o %	Skupaj %
mnogo boljši	1992	11,0	4,0	7,0	0,0	9,1
	1995	12,2	5,9	11,4	33,3	11,6
dokaj boljši	1992	24,5	21,3	28,1	14,3	24,8
	1995	21,6	5,9	17,1	0,0	17,8
enak	1992	48,5	60,0	50,8	42,9	50,3
	1995	51,4	52,9	48,6	66,7	51,2
slabša	1992	4,6	10,7	8,6	14,3	6,3
	1995	6,8	23,5	14,3	0,0	10,9
mnogo slabši	1992	0,3	0,0	0,0	0,0	0,2
	1995	1,4	0,0	2,9	2,9	1,6
ne vem + b.o	1992	11,2	4,0	5,5	28,6	9,3
	1995	6,8	11,8	5,7	0,0	7,0

Literatura:

Flisar Dragan, Slovenci v Porabju, Obzorja maribor, 1973

Hoffmann M. Lendvay J.A nemzetképek vizsgálatának elméleti és módszertani problémái, Tanulmányok, XVIII, 12.szám, Belső kiadvány, Budapest 1986

Horvátok, Szerbek, Szlovénok Magyarországon, Országos idegennyelvű könyvtár, Budapest 1991

Hírnök Munda Katarina, Spremljanje medijev v Monoštru, Razprave in gradivo 29-30, Ljubljana, 1994-95

Kozar Mukič Marija, Slovensko Porabje, Ljubljana- Szombathely 1984

Madžari in Slovenci - sodelovanje in sožitje ob jugoslovanski-madžarski meji, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1987

Mejak Renata, Medčasovna analiza čezmejnih stikov in pogledov Lendavčanov na sosednjo Madžarsko, Dokumentacija Inštituta za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1995

Maučec J. in Novak V, Slovensko Porabje, Slovenski knjižni zavod OF v Ljubljani 1945

Nečak Lük Albina, Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru, Razprave in gradivo 28, INV, Ljubljana 1993

Nečak Lük Albina, Jezik in etnična pripadnost v Porabju, Razprave in gradivo 29-30 INV Ljubljana 1994-95

Stipkovits Ferenc, Porabski Slovenci, Celldömölk 1, Szentgotthárd, Szombathely 1981

Summary

Period comparative analysis of trans-border contacts and perceptions of the inhabitants of Monošter/Szentgotthard regarding Hungary and Slovenia

The period analysis of cross-border contacts of the inhabitants of Monošter with the neighbouring Slovenia studies, in two time points (in the year 1992 and 1995), the frequency of visits to Slovenia. The number of visits did not change essentially between 1992 to 1995. More frequent visits to Slovenia are an exception, the majority of respondents travelling to Slovenia only occasionally, mostly for shopping and visits to relatives and friends.

The comparative period analysis studies some significant structural elements of perceptions of respondents from Monošter regarding Hungary and Slovenia. Respondents compared, in two time periods (1992 and 1995), the situation in Hungary and in Slovenia in the fields of legal political regulation, the standard of living, the degree of cultural development, social security, human rights and protection of national minorities.

The study confirmed the theory that the shaping of perceptions on a certain state and its inhabitants is a complex and dynamic process, subject to completion and modifications. The data on the degree of variability of respondents' perceptions were drawn from the results of the panel research, which provided grounds for the insight into the variability or stability of the viewpoints concerning Hungary and Slovenia in individual fields of research.

The analysis of findings from 1992 and 1995 indicates that respondents frequently changed their viewpoints on Hungary and Slovenia. In the time of the second opinion poll, the critical attitude on the part of respondents regarding the situation in individual spheres of public life in Hungary was greatly increased as compared to Slovenia.

It was ascertained that perceptions and comparisons concerning Hungary and Slovenia depended to a large degree upon the ethnic appurtenance of respondents, which already implied a better or poorer knowledge on the conditions in Slovenia, as well as a higher or lower degree of objectivity of comparisons.

In general, respondents in their comparisons expressed the opinion that Slovenia and Hungary were similar in many ways. Respondents emphasizing big differences between Hungary and Slovenia were few.